

10.

Uoka sakė, kad LKP nutarimų pasmerkiną galima vertinti dvejopai, o ateityje laukiama tolesnio TSKP susiskaldymo.

Uoka:

- Na, žinant Lietuvos politinių jėgų spektrą, tai, matyt, gerbiamas Brazauskas kovoja ten tikrą kovą Lietuvos labui ten, Maskvoje. Bet kitaip viskas atrodo, kada žiūrime iš Maskvos, iš Rusijos politinio spektro pusės. Man atrodo, šitas nutarimas, remiantis konservatyviasias jėgas Lietuvoje, labai suskaldys TSKP, pačios Rusijos komunistus. Gera žinau, kad ten labai aktyviai bręsta socialdemokratinė mintis, socialdemokratinis sparnas, ir šitas nutarimas, remiantis konservatorius, tik pagreitins šią brendimą. Taip kad skilimas greitai įvyks.

Abiejų Sąjūdžio Seimo tarybos narių paklausiau, kaip jie vertina rekomendaciją steigti prezidentinę sistemą Sovietų Sąjungoje.

Ozolas:

- Laikau, kad tai yra galutinis žingsnis, išsiskaidant savo intencijas į naująją režimą. Režimą, kuris turėtų būti švelnesnis negu Stalino, bet griežtesnis negu Brežnevo. Aš nematau Rusijai kito savivaldos būdo, kaip būtent toks režimas. Rusijai, kuri tiek anų žių gyveno totalitarinių režimų sąlygomis ir kuri pastaruoju metu turi vis dėlto šiek tiek laisvės duoti ekonominei iniciatyvai. Būtent ta ekonominė iniciatyva žmonių turi nebūti persmelkta politinės valdžios taisyklėmis, kaip prie Stalino, bet kur kas labiau subalansuota viršuje, kad ten apačia galėtų rūgti, putoti ir duoti kažkokią tai naują gyvybinę energiją tam baisiam titanui. Turi būti viršus labai tvirtas, kietas, apie ką dabar šneka ir TSKP CK, netgi kada galvoja apie TSKP esminį atsinaujinimą. Prezidento instituto įvedimas - tai bandymas padaryti tą piramidę, kuri turi būti

11.

uždėta kaip nejudomas, nesuskaidomas ir ilgam laikui tą minimalią ekonominę demokratizaciją stabilizuojantis veiksnys.

Uoka sieja prezidentinės sistemos įvedimą su Komunistų partijos monopolio atsisakymu.

Uoka:

- Tie dalykai labai siejasi. Kada išnyksta senosios diktavimo visuomenei formos, atsiranda naujosios. Pažvelkite - atsisakoma monopolio, tai iš karto siūlomas žmogus, turintis įgaliojimų daugiau, negu parlamentas aplanai. Tas pats vyksta Lietuvoj ir tas pats vyksta Rusijoje. Atkreipiu dėmesį, kad ir stalininė Konstitucija savo žodžiais buvo demokratiškesnė už brežnevinę, bet, kaip žinome, tada nebuvo jokių realių galimybių įgyvendinti tą demokratiją. O kada daugėja realių galimybių įgyvendinti demokratiją, tada keičiasi žodinės formos.

- Labai ačiū už pokalbį. Čia Romas Sakadolskis Vilniuje.

x

"Amerikos balsas"
/vasario 10 - 20.30/

"Z.Vaišvila apie
Algirdo Brazausko pasisakymus"

Vakar "Pravdoje" paskelbta stenograma iš TSKP CK plenumo. Nemažai dėmesio susilaukė LKP vadovo Algirdo Brazausko pasisakymai apie Sovietų armijos vaidmenį ryšium su Lietuvos statusu, taip pat apie Sąjūdį, kurį jis pavadino veiksmiu, atstovaujančiu daugumos Lietuvos gyventojų nuomonei. Mūsų korespondentas Romas Sakadolskis paprašė Sąjūdžio Seimo tarybos narį, LTSR AT ir TSRS liaudies deputatą Zigmą Vaišvilą pakomentuoti Algirdo Brazausko pasisakymus.

Vaišvila:

- Norėčiau pradėti tikriausiai nuo visiemis žinomo Gorbačiovo vizito Lietuvoje, ir kaip mes visi

nejaukiai jautėmės, matydami pirmajame susitikime su inteligentija, Gorbačiovas ėgavo tvirtą poziciją todėl, kad nebuvo aiškumo. Buvo bandoma motyvuoti, kad mes norime nebūti Sąjungoje todėl, kad ekonominiai mūsų reikalai šlubuoja. Tai štai šito aiškumo ir pasigedome, skaitydami praėjusio TSKP plenumo stenogramą. Aiškumo trūksta būtent todėl, kad įgyja oponentai žaisti mumis galimybę. Na ir, tarkim, jei Algirdo Brazausko kalba buvo, galima sakyti, jau tokia dviprasmiška, tai dar nieko, pusė bėdos. Suprantama ta aplinka, kokios ten reakcijos buvo. Tačiau prisidėjus tokiems tiesnukiškiems klausinams apie tai, ar dalyvaus LKP atstovai XXVIII suvažiavime, kaip žiūrime į okupacinę armiją - klausiantysis, Kriučkovas, visiems žinomas, kabutėse pavartojo šį žodį, - deja, atsakymas, švelniai tariant, nuvyllė. Nuvyllė, nes Gerbiemas Brazauskas taip ir pasakė, kad yra ten tokių radikalų, bet mes, tai, matyt, Lietuvos Komunistų partija, žiūrim į Tarybinę armiją kaip į jėgą, kuri apspręs Lietuvos ateitį kaip respublikos Tarybų Sąjungoje. Atleiskit, verčiau ne pažodžiui, bet mintis tokia. Ir, aišku, labai liūdna, kai žinai, kad yra nepriklausomybės komisija sukurta Lietuvos AT, vienas iš pirmininkų yra Algirdas Brazauskas, ir tokie vis tik dviprasniški pasisakymai nieko kito daugiau neduoda, kaip apsunkina visiems gyvenimą. Tai todėl norėčiau priminti Sąjūdžio Seimo rezoliuciją. Tai buvo ne, kaip teigia "Tiesa", komisijos sukūrimas tirti taip vadinamam Brazausko kultui, nieko panašaus net ir nebuvo, o buvo rezoliucija, kuri kvietė visas politines jėgas šiuo įtemptu ir tikrai labai neaiškiu laikotarpiu pasisakyti aiškiai. Aiškiai, nedviprasmiškai, kad ir Lietuvos žmonėms būtų aišku, ir oponentams būtų aišku. Kad nebūtų jiems galimybės manipuliuoti mūsų žodžiais, pasiremti kur reikia vienuis, kur reikia - kitais žodžiais.

13.

Na, o Lietuvos AT sesija tęsiasi, ir, paskaičius šią stenogramą, vis tik labai norėtusi išgirsti apie nepriklausomybės atkūrimo komisijos darbą, kurią subūrė ne per seniausiais Lietuvos AT. Todėl, kad mes nieko nežinom, tik žinom kad dirba. O aš kiek be-
dravau su kai kuriais nariais, pavyzdžiui, Kazinieru Motieka, atsakymas buvo toks, kad sunkiai ten sekasi šnekėt. Ir manau, kad niekas iš mūsų nenustebės žinodami, kokia sudėtis yra šios komisijos. Ir todėl, kaip informavo Kazinieras Motieka, yra suburta 6-7 žmonių grupė - Kazinieras Motieka, Romualdas Ozolas, Mickis. Sąjūdžio žmonės, kurie imasi tikrai rinto darbo, matyt, sunkiai, sunkiai gali dirbti šioje komisijoje.

Kaip žinia, TSKP CK plenumas buvo tąsą gruodžio mėnesį įvykusio plenumo, sušaukto svarstyti LKP sprendimą pasiskelbti savarankiška partija. Pasak Vaišvilos, nenuostabu, kad LKP klausimas buvo svarstomas tik plenumo pabaigoje.

Vaišvila:

- Manau, kad išsipildė mūsų pranašystės, būtent: jeigu Gorbačiovas nepradės, žmonėms pakilus ir patikėjus persitvarkymo šūkiais ir kvietimu persitvarkyti, nepradės rintų žingsnių, krizė artėja neišvengiamai. Ir tokie įvykiai, kaip įvykiai Lietuvoje - Komunistų partijos atsiskyrimas, kuris vis tik, deja, buvo priverstinis, matyt, mažai kas žino tai, kad Sąjūdžio komunistai faktiškai buvo pasiruošę išeiti iš šalės ir tęsti suvažiavimą kitoje salėje, jeigu Brazausko šalininkai pasirinktų draugystę su TSKP šalininkais, tai buvo pagrindinis faktorius apsisprendžiant ir Algirdui Brazauskui, ir jo šalininkams. Ir, aišku, reikia sveikinti. Tačiau, be Lietuvos įvykių, buvo dar Azerbaidžano įvykiai. Ir čia jau, sakyčiau, sunku būtų Gorbačiovui kažkaip viešai pasiškinti, kodėl taip atsitiko, ypač po to, kuomet taip nuskambėjo Tbilisio įvykiai. Ir, matyt, tam, kad kažką tai daryti, kažką tai išju

14.

dinti, Gorbačiovas turėjo įgyti erdvės veikimui. Pasižiūrėkim Centrinės televizijos programas, kaip jos pasikeitė paskutiniu metu. Pradedama šnekėti apie reakcingą partijos dalį. Matyt, Gorbačiovui reikėjo kažkaip tai atsiriboti nuo tos reakcingosios partijos dalies. Tai davė galimybę įvardinti kai kurias reakcingas jėgas. Savo ruožtu Gorbačiovas įgijo kažkokią laisvę veikimui. Laikę kritikuoti reakcingą TSKP dalį, suversti jai kaltę už žlugdymą, esant reikalui.

x

"Laisvosios Europos"
radijes
/vasario 9 - 19.00/

"S.Lozoraitis apie rinkimus
į LTSR AT"

Vasario mėnesio 7 dieną susitikau su keliais JAV kongreso nariais, kurie nori nuvykti į Lietuvą stebėti ateinančių rinkimų į vadinamą Aukščiausiąją Lietuvos Tarybą. Norinčių vykti skaičius šiuo tarpu dar nenusistatytas. Jų, galimas dalykas, bus 5 ar 6. Šalia jų, vyks į Lietuvą daug didesnis skaičius įvairių organizacijų atstovų, žurnalistų ir politologų. Taigi rinkimai bus stebimi, o tai ir vėl aiškus ženklas, kad jei kai kurios Vakarų valstybės vis dar nedrįsta drąsiau bei aiškiau pasisakyti mūsų krašto nepriklausomybės klausimu, tai tų šalių žmonės yra labai susidomėję Lietuvos likimu ir stropiai seka visus įvykius.

Į Lietuvą vykstantiems kongreso nariams padėkojęs už jų rodomą susidomėjimą, pažymėjau, kad rinkimai į vadinamą Aukščiausiąją Lietuvos Tarybą nėra esmėje nei laisvi, nei legalūs. Juose lietuvių tauta negalės pilnai išreikšti savo valios, nes okupuojanti jėga tebėra mūsų žemėje. O okupanto, kad ir susilpnėję, Saugumo daliniai dar vis tebeturi nemažą galios, kurie, tarp kitko, yra valdomi tiesioginiai iš Maskvos.

15.

Jokie rinkimai, referendumai ar plebiscitai, kurie vyksta okupanto kariuomenės akivaizdoje, net tuo atveju, jei ši kariuomenė laikosi korektiškai, nesikišdama į krašto vidaus reikalus, nėra legalūs ir todėl mums nepriimtini. Kariuomenės buvimą galima legalizuoti derybomis su okupuojančia šalimi, tačiau tos derybos turi vykti visiškoje laisvėje, be tiesioginių ar netiesioginių grasinimų. Tikrai mūsų valstybės bei tautos legaliems atstovams susitarus su užsienio šalimi dėl jos kariuomenės buvimo Lietuvos teritorijoje, tikrai tada rinkimai galėtų eventualiai būti ir demokratini, ir laisvi. Aišku, yra ir kitokių reikalavimų, kuriuos reikia patenkinti, kad tautos valia būtų išreikšta laisvės sąlygomis ir demokratiniu būdu. Aš visa tai miniu, nes ypatingai šiuo metu visiems mums reikia atminti kai kuriuos faktus ir nepasiduoti iliuzijoms ir per ankstyvam džiaugsmui, kad štai mes jau esame pasiekę patenkinamą laisvės bei nepriklausomybės laipsnį. Šio mūsų aukščiausiojo tikslo mes laisvai nepasieksime. Kelias ta kryptimi yra tikrai nelengvas.

Naujoji Aukščiausioji Taryba, nors ir galės atlikti eilę naudingų politinių bei juridinių veiksmų, tačiau tebebus Sovietų okupacijos sąlygomis išrinkta institucija, taigi neautentiška lietuvių tautos valios reiškėja.

Rinkimuose visiems reikia dalyvauti, nes, bent tuo tarpu, kito kelio nėra.

x

"Laisvosios Europos"
radijas
/vasario 10 - 19.00/

"VLIK-o memorandumas TSRS
vadovui M.Gorbačiovui"

Vasario pradžioje įvykusio JAV ir Tarybų Sąjungos užsienio reikalų ministrų susitikimo išvakarėse VLIK-o pirmininkas daktaras Kazys Bobelis pasiuntė TSRS vado-

16.

vui Gorbačioviui 5 puslapių memorandumą. Jame prašoma peržiūrėti Tarybų Sąjungos pretenzijas Lietuvai ir apsvarstyti suverenios demokratiškos Lietuvos valstybės atkūrimo galimybes. Apie memorandumą pasakoja rašytojas Algirdas Landsbergis iš Niujorko.

VLIK-o memorandumas plačiais bruožais apžvelgia Lietuvos valstybingumo raidą nuo XIII šimtmečio vidurio. Aptariamas nepriklausomybės atstatymas, 1920 metų sutartis su Tarybų Rusija, Molotovo-Ribentropo paktas ir Lietuvos okupacija bei įjungimas į Tarybų Sąjungą. Išsamiai cituojami demokratinių valstybių vadovų pasisakymai apie Lietuvos okupacijos neteisėtumą. Savo agresiniais veiksmais prieš Lietuvą Tarybų Sąjunga pažeidė tarptautinę teisę, bet tie veiksmai dar nebuvo pilnai apsvarstyti, rašoma memorandume. Norint išspręsti Lietuvos, Latvijos ir Estijos užėmimo pasąkoje iškilusią tarptautinę problemą, reikia, kad Tarybų Sąjunga ir kiti tarptautinės bendruomenės nariai įvykdytų savo tarptautinius įsipareigojimus, pilnai gerbdami apsisprendimo teisę.

VLIK-o pirmininkas primena, kad šiuo metu okupuotoje Lietuvoje nepriklausomybės atstatymo, drauge su VLIK-u, aktyviai siekia gausūs tautiniai, politiniai judėjimai ir partijos. Šis tikslas buvo vienbalsiai išreikštas 1989 metų rugpjūčio 6 dieną paskelbtame Gotlando komunikate, kurį pasirašė visos pagrindinės politinės grupės okupuotoje Lietuvoje, VLIK-as ir LKP ideologijos skyriaus vedėjas. Jie parciškė, jog viso pasaulio lietuvių gyvybinis tikslas yra nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimas.

Pone sekretoriau, tęsia memorandumas, Jums lankantis Lietuvoje vyko masinės demonstracijos, kuriose buvo reikalaujama pilnai atstatyti suverenią Lietuvos valstybę. LKP atsiskyrimas nuo Maskvos ir Lietuvos AT padarytas Hitlerio-Stalino pakto pasmerkimas taip pat rodo, kad visi lietuviai yra pasiryžę atgauti savo

17.

- nepriklausomybę. VLIK-as užtikrina Gorbačiova, kad Lietuva nėra ir nebus politinė, karinė ar ūkinė grėsmė Tarybų Sąjungai. Kaip geras kaimynas Lietuva galėtų būti naudinga jungtini su Vakariais ir pagreitintų sergančio tarybinio ūkio atstatymą.

VLIK-o memorandumas Gorbačioviui užsibaigia raginiu 1990 metų vasario mėnesį Maskvoje įvyksiančiame JAV valstybės sekretoriaus susitikime su Tarybų Sąjungos užsienio reikalų ministru peržiūrėti, kiek šiandien dar galioja TSRS pretenzijos į Lietuvą, paremtos Hitlerio-Stalino paktu ir pokario status quo padėtimi. Destalinizacijos, viešumo, pertvarkos ir demokratizacijos kontekste VLIK-as prašo Gorbačiova apsvarstyti labai realią suverenios demokratinės Lietuvos valstybės atstatymo galimybę.

Šio memorandumo Michailui Gorbačioviui kopija sausio 30 dieną buvo pasiųsta JAV prezidentui Džordžui Bušui, drauge su VLIK-o pirmininko laišku, kuriame rašoma, kad Beikerio ir Ševardnadzės susitikimas esanti puiki proga tiesiai apsvarstyti Pabaltijo klausimą ir Lietuvos bylos taikingą, demokratišką išsprendimą. Laiške reiškiama viltis, kad JAV prezidentas parems lietuvius, kovojančius už nepriklausomybės atstatymą.

x

"Amerikos balsas"
/vasario 10 - 18.30/

"Dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo"

Amerikos valstybės sekretorius Džeimsas Beikeris šiandien susitiko su TSRS AT užsienio komiteto nariais. Svečiui buvo įteiktas Sąjūdžio ir liaudies deputatų iš Lietuvos laiškas ir memorandumas dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo. Plačiau informuoja Romas Sakačolskis.

Sąjūdžio Seimo tarybos ir liaudies deputatų laišką Beikeriui įteikė Algimantas Čekuolis, dalyvavęs šian-

18.

dien suruoštame susitikime su TSRS liaudies deputatų suvažiavimo tarptautinių santykių komiteto nariais Memorandumą ir laišką jis įteikė svečiui į rankas po kelių nesėkmingų bandymų gauti balsą susitikimo metu. Jo pastangas viešai kreiptis į valstybės sekretorių blokavo pirmininkaujantis liaudies deputatas.

Savo laiške Lietuvos Sąjūdžio vadovas Vytautas Landsbergis kreipėsi į Beikerį, kad JAV paremtų lietuvių tautos laisvės ir valstybinės nepriklausomybės reikalavimą valstybės sekretoriaus susitikimuose su TSRS vadovais, konkrečiai paskatintų juos neatidėlioti Lietuvos siūlomų derybų su Tarybų Sąjunga, kurių pasekme būtų atstatyta Lietuvos Respublikos nepriklausomybė, vėl realizuojamas jos suverenitetas, agresijos būdu sustabdytas 1940 metais.

Šiandieną Amerikos valstybės sekretoriui įteikiame memorandume reiškiamo Sąjūdžio Seimo tarybos ir liaudies deputatų padėka už nuoseklų prievartinės inkorporacijos į Sovietų Sąjungą nepripažinimą, primenami Pabaltijo valstybių okupacijos ir deportacijų faktai. Pastebima, kad Molotovo-Ribentropo paktą neteisėtu ir negaliojančiu pripažino TSRS liaudies deputatų suvažiavimas ir LTSR AT, o Pabaltijo žmonės parodę ryžtą siekti valstybinės nepriklausomybės atstatymo okupacinių Sovietų armijos dalinių išvedimu, "Baltijos kelio" akcija ir peticijomis. TSKP Generalinio Sekretoriaus Michailo Gorbačiovo vizito Lietuvoje metu šimtai tūkstančių žmonių šį ryžtą dar kartą tvirtai ir bekompromisiškai išreiškė.

Sąjūdžio Seimo taryba ir liaudies deputatai kreipiasi į valstybės sekretorių, prašydami: pirma, ir toliau palaikyti Lietuvos ir kitų Pabaltijo respublikų gyventojų teisėtą gyvybinį siekį atkurti savo valstybinį suverenitetą ir demilitarizuoti savo teritorijas. Tai atitinka ir kitų Baltijos, pirmiausia skandinavų, tautų interesus. Antra, paremti Lietuvos siekius

19.

konstitucinės ir parlamentinės demokratijos keliu atkurti Lietuvos valstybės nepriklausomybę, griežtai smerkti bet kuriuos Sovietų valdžios ketinimus smurto arba ekonominės blokados keliu toliau versti mūsų gyventojus likti TSRS sudėtyje. Ir trečia, atsižvelgti į tai, kad Lietuvos jaunimas masiškai atsisako toliau tarnauti sovietiniuose okupaciniuose daliniuose.

Memorandumą pasirašė Vytautas Landsbergis, Romualdas Ozolas, Vytautas Statulevičius, Mečys Laurinkus, Antanas Buračas, Algimantas Čekuolis ir kiti.

Šis Sąjūdžio demaršas yra pirmas, kuriame Amerikos valdžia yra prašoma paremti derybas su Maskva dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo. Galima tikėtis, kad ateinančią savaitę ši klausimą bus bandoma iškelti ir per TSRS AT sesiją Maskvoje.

x

/vasario 11 - 20.30/

Iš Vilniaus informuoja mūsų korespondentas Romas Sakadolskis:

- Vakar JAV ambasadoje Maskvoje įvyko LPS vadovų susitikimas su Amerikos valstybės departamento atstovais. Šį rytą kalbėjau si su Vytautu Landsbergiu, kuris pasakė, kad amerikiečiai buvo painformuoti apie Lietuvos kelią į nepriklausomybę bei išorines aplinkybes, kaip antai Maskvos trukdymai, Lietuvai stengiantis įgyvendinti ekonominį savarankiškumą ir politinės nepriklausomybės problemą. Pavojų sudaro ir Maskvoje parengti įstatymai bei konstitucinės pataisos, kurie suvaržys Lietuvos galimybes įstatyminių reformų keliu gerinti savo padėtį. Landsbergis sakė, kad Sąjūdžio vadovai painformavo amerikiečius apie artėjančius rinkimus į LTSR AT. Jie pasakė, kad jeigu Sąjūdžio kandidatai ir kiti ryžtingi žmonės sudarys panašią daugumą

20.

daryti konstitucinius nutarimus, galima tikėtis formalios nepriklausomybės paskelbimo arba nepriklausomybės principo deklaravimo, nurodant, per kiek laiko jis turi būti realizuotas.

Landsbergis:

- Ir tokie žingsniai labai greit gali būt Lietuvoje padaryti, ir jie keičia Lietuvos padėtį. Aš pasakiau, kad gali būti tokia paradoksali ar netradicinė situacija, lyginant su Lietuvos keliu į nepriklausomybę šio šimtmečio pradžioje: Lietuva turėjo išsikovoti pripažinimą de facto, o paskui jau galutinį de jure, o dabar, ko gero, pripažinimą de jure anksčiau, negu nepriklausomybę de facto.

Landsbergis sakė, kad su Amerikos atstovais kalbėta apie politinę bei ekonominę paramą Lietuvai. Sąjūdžio vadovų požiūriu, JAV galėtų padėti drausminti tuos, kurie kėsintųsi ginkluota jėga arba ekonominėmis priemonėmis slopinti laisvės troškimą. Anot Landsbergio, jau šiandien vykdoma ekonominė blokada. Tą jaučia Respublikos valdžia ir gamybininkai. Landsbergį paklausiau, ar amerikiečiai šiuo atžvilgiu padarė kokių išipareigojimų.

Landsbergis:

- Aš manau, kad tie pareigūnai negalėtų išipareigoti, išskyrus tokį bendro pobūdžio palankumą ir pritarimą būtent tokiam keliui, kuriuo einama. Buvo pasakyta, kad stebi atidžiai įvykius Pabaltijyje ir Lietuvoje, ir pritaria būtent tokiam įvykių vystymuisi ir tokiam pasirinktam metodui.

Landsbergis sakė, kad amerikiečiai domėjosi ir nutarimu ateiti Lietuvos banką. Sąjūdžio vadovai ^{nederinant} rodo, kad tarptautinė bendruomenė turėtų jį išeiti su Maskva. Amerikiečiai buvo palankūs, pastebėjo, kad tai padarius būtų žengtas svarbus žingsnis į Lietuvos politinio savarankiškumo pripažinimą.

Susitikimo su amerikiečiais metu paliesti Lietuvos

reikalai ir platesniame Rytų-Vakarų santykių kontekste.

x

"Amerikos balsas"

"Lietuva istorijos verpetuose"

/vasario 9 - 18.30/

Artėja Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 72-osios metinės. Vis labiau kalbama apie realias Lietuvos valstybingumo atkūrimo galimybes. Iškyla Lietuvos valstybės tarptautinio teisėtumo klausimas, jos vaidmuo tautų bendrijoje. Šiandien pradedame seriją straipsnių apie Lietuvos nepriklausomos valstybės tarptautinį pripažinimą, Lietuvos tarybai 1918 metais paskeltus nepriklausomybės aktą. Šį vakarą pažvelgsime į klausimą, kaip metų būvyje išsivystė tarptautinės teisės sąvoka. Laidą paruošė Saulius Sužiedėlis.

Daugumas Vakarų valstybių nepripažįsta 1940 metais Sovietų įvykdytos Baltijos valstybių prievartinės aneksijos. Tai reiškia, kad nepripažinimą išreiškusios valstybės iš tiesų pripažįsta nepriklausomas Baltijos valstybes, susikūrusias po Pirmojo pasaulinio karo. Ilgą laiką kai kurie tariamai realiai galvojętys vakariečiai ir, aišku, Sovietų Sąjunga laikė šią nepripažinimo politiką šypsena sukeliančia atgyveną, neatitinkančią susidariusios tarptautinės pokarinės tikrovės. Tačiau per pastaruosius kelerius metus pabaltiečių tautiniams judėjimams atsidūrus pasaulio dėmesio centre, šis lengvabūdiškas, kartais tiesiog net panickinantis požiūris į Baltijos valstybių nepripažinimo politiką sutinkamas žymiai rečiau. Šiandien ne tik pabaltiečiai, bet ir daugelis kitų tautų šmonių, kurie stebi dramatiškus politinius įvykius Pabaltijyje, pripažįsta Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupacijos nepripažinimo politinę, juridinę bei moralinę reikšmę.

Lietuvos valstybės tarptautinis pripažinimas po Pirmojo pasaulinio karo, taip pat daugumos Vakarų

valstybių ryžtas nepripažinti Sovietų Sąjungos 1940 metais įvykdytos aneksijos yra paremti per ilgus metus susidariusi tarptautinės teisės samprata. Ilgoje žmonijos istorijoje tarptautinės teisės idėja atsirado palyginant vėlai. Iš esmės iki XVII amžiaus vyraavo karo grobio teisė, kuri rėmėsi primityviu principu - teisybė visada stipriųjų pusėje. Jėga nustatydavo teisės normas. Vis dėlto šiame laikotarpyje plūdėjo modernios pripažinimo sąvokos užuomazga. Viduramžių Europoje tikrai vienas popiežius galėjo įteisinti, kitaip tariant, pripažinti valstybines santvarkas. Tiek Mindaugas, tiek kiti Lietuvos valdovai siekė tokio Romos pripažinimo. Jie siekė ir kryžiuočiai, norėdami užtikrinti savo valdas Prūsijoje ir Žemaitijoje.

Daugumas diplomatinės istorijos tyrinėtojų tvirtina, kad sverbiausias posūkis tarptautinės teisės sampratos istorijoje - tai lėtinga, 1648 metais pasirašyta Vestfalijos taikos sutartis, užbaigusi prašaištingą 30 metų karą. Tada XVII amžiuje prasidėjo valstybių pripažinimo ir nepripažinimo praktika. Palaipsniui susiformavo pagrindiniai tarptautinės teisės principai - teritorinių pokyčių pripažinimas ir suverenitetas, nesikišimas į suverenios valstybės vidaus reikalus. Aišku, tarptautinės teisės principai, kaip ir visi kiti įstatymai, buvo dažnai pažeidžiami, tačiau jais kaip principais jau nebuvo kvestionuojama.

Kaip pažymi monografijos apie Baltijos valstybių aneksiją autorius, amerikiečių teisininkas Viljamas Hafas, tarptautinės teisės ir jėgos balanso Europoje pagrindai prigijo Europos politinės kultūros darboje. Štai XVIII amžiaus ryškiausias agresijos pavyzdys. Lietuvos-Lenkijos valstybės padalinimas iš tiesų atspindėjo tam tikrą tarptautinį bendradarbiavimą. Kaip pažymi Hafas, to meto Rytų Europos supervalstybės - Austrija, Rusija ir Prūsija - pasidalijo Žečpospolitą po išsamių tarpusavio konsultacijų. Lietuvos-Lenkijos

valstybės padalijimas, kaip pažymi Viljamas Hafas, sukrėtė Europos pažangiai mąstančią visuomenę. Pirmą kartą istorijoje buvo sistemingai padalyta ir okupuota viena iš svarbiausių Europos valstybių. Nors Vakarų valstybės faktiškai pripažino naująsias Rusijos, Austrijos ir Prūsijos sienas, Vakarų visuomenėje ir net kai kurių anglų ir prancūzų valstybininkų tarpe išliko vadinamas lenkų klausimas. Kaip žinia, tais laikais Lietuvos likimas pasaulio opinijoje buvo siejamas su Lenkijos padėtimi. Vakaruose išsigalėjo nuomonė, kad Lietuvos-Lenkijos padalijimas buvo istorinė skriauda, kurią reikia ilgainiui atitaisyti. Prolenkiškos ir antirusiškos nuotaikos ypač išryškėjo 1863 metų sukilimo metu, kai Anglijos ir Prancūzijos vyriausybės buvo viešosios opinijos spaudžiamos padėti sukilėliams. Didelės dalies Europos visuomenės dėmesys vadinama^m lenkų klausimui buvo iš esmės tam tikra moralinė agresijos nepripažinimo politika.

XIX amžiuje taip pat išryškėjo ir kitas svarbus istorinis reiškiny, suvaidinęs lemiamą vaidmenį Rytų Europos tautų istorijoje. Prancūzų revoliucija ir Napoleono epocha galutinai sunaikino Vestfalijos suartinti sukurtą Europos tarptautinę sistemą. Nuo XIX amžiaus pradžios vis dažniau pabrėžiamas principas, kad teritoriniai ir valdžios pokyčiai turi atitikti liaudies valią. Piliečiai gali būti teisėtai valdomi tikto jų sutikimu. Revoliucinės Prancūzijos jėga įvykdyta Olandijos ir popiežiaus valstybės aneksija buvo pateisinama principu, kad prancūzų valdžia buvo įvesta liaudies laisvai išreikšta valia.

Nors Napoleoną nuvertusi konservatyvioji tarptautinė koalicija stengėsi visais būdais paneigti liaudies valios principą, apsisprendimo teisės sąvoka įgavo platų pripažinimą visoje Europoje. Vis stiprėjančių Rytų Europos nacionalinių judėjimų, tarp jų ir lietuvių tautinio atgimimo, laisvės, tautinių teisių

24.

ir demokratijos troškulys - tai buvo natūrali dirva apsisprendimo teisės principui.

Taip pat reikia pabrėžti, kad XIX amžiaus pabaigoje Europos valstybių bendrijos tarpusavio santykiams jau praktiškai vadovavosi principu, kad teritoriniai pokyčiai Europoje negali būti vienspasiškai vykdomi, tai visų svarbių valstybių reikalas. Tai ypač išryškėjo 1878 metų pasirašytoje Berlyno sutartyje, Vakarų valstyboms neleidžiant Rusijai vienspasiškai spręsti Balkanų siasalio ir žlungančios Osmanų imperijos politinės ateities. Trumpai tariant, šiems teritoriniams pokyčiams turėjo pritarti tarptautinė bendruomenė. Tačiau tautų apsisprendimo teisės principas buvo visuotinei pripažintas tikslai po didžiausios žmonijos tragedijos - Pirmojo pasaulinio karo.

X

Atsp. 21 egz.

Išsiųsta asmeniškai

S - P

LIETUVOS RADIJAS IR TELEVIZIJA

TARNYBINIS

2

Radio biuletenis

130

1990-02-13

"Amerikos balsas"Žinios/vasario 13 - 6.15/

TASS'o naujienų agentūra praneša, kad TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas priėmė įstatymo projektą, kuriuo respublikoms suteikiama galimybė pasitraukti iš Sąjungos. Prezidiumas taipgi pritarė pasiūlymui surengti specialią TSRS liaudies deputatų suvažiavimo sesiją, kurioje būtų svarstomi Konstitucijos pakeitimai, įskaitant galimą prezidento instituciją.

Tuo tarpu TSKP paskelbė programą, kurioje numatyta partijos Politbiurą pakeisti Prezidiumu, į kurį įeitų visų respublikų Komunistų partijų pirmieji sekretoriai.

Vakar Vašingtone spaudos konferencijos metu prezidentas Bušas aukštai įvertino Sovietų vadovo Gorbačiovo žingsnius politinio pliuralizmo linkme. Prezidentas Bušas spaudos konferencijoje laikėsi savo pasiūlymo dėl karinių pajėgų mažinimo, pagal kurį ir JAV, ir Sovietų Sąjunga sumažintų savo karių skaičių Centrinėje Europoje iki 195.000, tačiau Vakarų Europoje pasiliktų dar 30.000 Amerikos karių. Pasak prezidento Bušo, praėjusią savaitę Beikeriui lankantis Maskvoje padaryta apčiuopiamos pažangos įvairiais klausimais. Jeigu ir toliau bus žengiama tuo keliu, sakė prezidentas, jo numatytas aukščiausio lygio susitikimas su Gorbačiovu bus stambus laimėjimas.

x

Vakar Otavoje prasidėjo 23-jų NATO ir Varšuvos pakto šalių susitikimas, kuriame, tarp kitų dalykų, aptartas ir atviros padangės susitarimas, leidžiantis abiejų blokų lėktuvams skraidyti virš vienas kito teritorijos. JAV atmetė Sovietų užsie-

3.

nio reikalų ministro Ševardnadzės raginimą išplėsti atviros padangės sąvoką, kad ji apimtų erdves bei vandenynus.

Konferencijos pirmą dieną iškilo ir vieningos Vokietijos klausimas. Beikeris ir Ševardnadzė vakar netikėtai sutiko apsvarstyti šį klausimą. Amerikos valdžios atstovai siūlo, kad Prancūzija, Didžioji Britanija, JAV ir Sovietų Sąjunga, kartu su abiem Vokietijom, aptartų problemas, susijusias su susivienijimo klausimu.

x

"Laisvosios Europos"

radijas

/vasario 12 - 19.00/

TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatas Buldsonas /?/ pranešė, kad vasario 24 Rygoje bus steigiama nepriklausoma Latvijos Kompartija. Buldsonas pranešė, kad partija ketina daugpartinėje sistemoje Latvijoje siūlyti savo kandidatus kovo 18 įvyksiančiuose rinkimuose į respublikos Aukščiausiąją Tarybą. Jis sakė, kad nepriklausoma latvių Komunistų partija remsis 1904 metų Latvijos socialdemokratų partijos tradicijomis, o dabartinę Latvijos socialdemokratų partiją laikys broliška organizacija. Buldsonas sakė, kad Latvijos nepriklausoma Kompartija sieks ryšių su Švedijos ir Italijos kompartijomis bei demokratinėmis partijomis Rytų Europoje. Jis pažymėjo, kad partijos vieningu partneriu Lietuvoje būsianti Brazausko vadovaujama Lietuvos savarankiška Kompartija.

x

Vatikano radijas

/vasario 12 - 20.00/

Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo dieną, kaip ir praėjusiais metais, Lietuva ketina kuo iš-

4.

kilmingiau atšvęsti. Šių švenčių pradžia jau vasario 15-ąją. Vilniaus Arkikatedroje 20 valandą bus laikomos šventos mišios už tuos, kurie krito kovoje už gimtosios šalies laisvę, kas kentėjo kalėjimuose, konclageriuose, kas dingo be žinios ar buvo negailestingai ištremti, kurių kaulai pūsta toli nuo gimtinės, ar parvožti, surankiojus po dūkėlę, prie giminių, tėvų, kaimynų.

Vasario 16-tą, 12 valandą 30 minučių Lietuvos laiku, Vilniaus Arkikatedroje šventas mišias aukos Vilniaus arkivyskupas Julijonas Steponavičius. Kaip gražu, kad šis mūsų bažnyčios hierarchas, 27 metus išbuvęs tremtyje, dabar vėl savo vyskupijos širdyje Lietuvos sostinėje, savo vardinių dieną, laikys šventas mišias už visą tautą, už mūsų būdantčius žmones, besikeliantį jaunimą, už mūsų blaivų, giedrą, vilčių kupiną, laisvės pirmųjų spindulių nutviekstą rytojų.

x

Vasario 17 dieną, 11 valandą, kaip tik po nepriklausomybės šventinio minėjimo, Vilniaus universiteto centrinių rūmų teatro salėje į atkuriamąją suvažiavimą renkasi iš visos Lietuvos Katalikų mokslų akademijos būsimieji kandidatai ir nariai. Tai parengiamasis suvažiavimas, kuris įvyks 1991 metais Lietuvoje. Tikimasi sulaukti apie 100 norių. Šia proga suvažiavimo dieną, vasario 17-tą Vilniaus Arkikatedroje, šv. Kazimiero koplyčioje, 10 valandą Lietuvos laiku - šventosios mišios.

x

"Laisvosios Europos"

radijos

/vasario 12 - 19.00/

Azerbaidžano Kompartijos pirmasis sekretorius Mutalibovas sakė, kad azerbaidžaniečiai nebepasi-

5.

šiai vietas Kompartijos bei Maskvos vadovais. Mutalibovas sakė, kad nori nuoširdumu atstatyti Liaudies pasitikėjamą Kompartiją, nes ankstesnieji Azerbaidžano komunistų vadovai to nepadarė. Mutalibovas tapo Azerbaidžano Kompartijos vadovu sausio gale.

Interviu, kurį paskelbė spaudos agentūra "Novosti" Mutalibovas pažymėjo, kad per pastaruosius dvejus metus Azerbaidžano vidaus problemas nebuvo tinkamai šalinamos, kas sukėlė žmonių nepasitenkinimą. Visos problemos kaupiasi ir atvedė prie gilios krizės respublikoje.

x

"Amerikos balsas"

/vasario 12 - 18.30/

Kišiniove sekmadienį dešimtys tūkstančių moldavų dalyvavo rinkiminiame mitinge, kuriame kalbėjo valdančiosios Kompartijos ir Moldavijos Liaudies fronto atstovai. Demonstrantai plojimais palaidėjo Kompartijos vadovą Lučinskį, kuris ragino susirinkusius ateinančio mėnesio rinkimuose vadovautis ne emocijomis, o balsuoti už labiausiai kvalifikuotus kandidatus. Minia taip pat plojimais sutiko Liaudies frontą, kuris pasisako už ekonomines ir politines reformas respublikoje.

x

Mongolijos sostinės gyventojai pranešė, kad valstybinė televizija pirmą kartą pranešė apie šalies demokratinio judėjimo reikalavimus. Ulan Batoro televizijos žiūrovai Roiterio naujienų agentūros korespondentui šiandien pasakė, jog net televiziją buvo parodyta Mongolijos demokratines draugijos organizuota demonstracija. Transliuotos mitinge pasakytos reformų lyderių kalbos, kuriose reikalaujama baigti komunistų partijos valdžios

6.

monopolį Mongolijoje. Kai kurie oratoriai, kaltindami dėl šalies ekonominių problemų, reikalavo, kad atsistatydintų šalies vadovai.

x

/vasario 13 - 6.15/

Tadžikijos Aukščiausioji Taryba įvedė ypatingos padėties stovį respublikos sostinėje Dušanbė, kur vyksta antiarmėniški protestai. Pasak TASS'o naujienų agentūros, įvesta komendanto valanda. Respublikos vidaus reikalų ministrui suteikta daugiau galios, siekiant sustabdyti neramumus. Vietos žurnalistai praneša, kad neramumuose žuvo keli žmonės, sužeista maždaug 70.

Kompartijos pareigūnas Dušanbė telefonu pranešė, kad snurtas įsižiebė po antiarmėniškų demonstracijų, kuriose dalyvavo maždaug 2.000 žmonių. Demonstrantai reikalavo iš Tadžikijos išvaryti armėnų pabėgėlius iš Azerbaidžano. Sovietų Sąjungos televizija pranešė, kad šimtai riaušinininkų šturmoavo Kompartijos CK būstinę, padeginėjo autobusus ir išdaužė parduotuvių langus. Pranešta, kad Dušanbė dislokuota apie 300 vidaus reikalų ministerijos dalinių ir kad miestą siunčiama papildomų karių.

x

/vasario 12 - 20.30/

Trentyje gyvenantis Bulgarijos karalius Simeonas II pareiškė, kad jis norėtų padėti Bulgarijai persitvarkyti iš totalitarinės valstybės į daugiapartinę demokratiją. Bulgarijos televizijoje transliuotame interviu 53 metų karalius Simeonas pabrėžė tolerancijos ir geros valios būtinumą, kad perinamuoju laikotarpiu būtų išvengta kraujo praliejimo. Jis taip pat pasakė, jog tikisi vieną dieną grįžti namo kaip Bulgarijos pilietis. Karalius Simeonas iš tėvynės išvyko 1947 metais, būdamas 10 metų vaikas.

7.

Sovietų Sąjungos sveikatos apsaugos darbuotojai pranešė, kad 2000-siais metais šalyje gali būti net pusantro milijono žmonių, apsikrėtusių, mirtinu AIDS virusu. Maskvos radijo pranešimo užsieniui sekama, jog daugiau kaip 30.000 iš jų bus susirgę atvira AIDS liga. Prieš 6 mėnesius Sovietų Sąjunga paskelbė, kad tik 11 žmonių šalyje serga AIDS, o 312 yra viruso nešiotojai.

x

Vatikano radijas
/vasario 12 - 20.00/

Sekmadienį Liurdo dievo motinos liturginės šventės proga popiežius Jonas Paulius II šv. Petro bazilikoje vadovavo pamaldoms, dalyvaujant apie 10.000 maldininkų, tarp kurių buvo apie 700 li-
gonių su juos lydinčiais gydytojais ir sanita-
rais. Drauge su šventuoju tėvu mišias koncelebra-
vo 20 vyskupų ir apie 200 kunigų, tarp jų ir 5
lietuviai kunigai. Tai marijonų vienuolijos vyriau-
sias vadovas kunigas Donaldas Petraitis ir 4 sve-
čiai iš Lietuvos: Dūkšto dekanas kunigas Aldas
Čeponis, Elektrėnų klebonas kunigas Jonas Saba-
liauskas ir Romoje studijas gilinantys kunigai
Sigitas Jurčys ir Jonas Ivenauskas.

x

"Laisvosios Europos" "Rinkiminė kampanija Rasei-
radijas niuose"
/vasario 12 - 19.00/

84-oje Raseinių rinkiminėje spygardoje kandi-
datuoja Sąjūdžio Seimo tarybos narys Kazimieras
Motieka. Kviečiame pasiklausyti Kęstučio Girniaus
pranešimo apie Motiekos rinkiminę kampaniją.

Kazimieras Motieka tikrai nenuobodžiauja.
Praeitą penktadienį - Lietuvos Aukščiausiosios Ta-
rybos sesija. Po to kartu su Vytautu Landsbergiu,

Mečiu Laurinkum, Romualdu Ozolu keliauja į Maskvą, vildamasis JAV užsienio reikalų ministrui Beikeriui įteikti kelis pareiškimus. Nepasiseka su Beikeriu susitikti, tačiau ministerijos darbuotojos juos šiltai priima. Sąjūdininkai įteikia 15-kos TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatų pareiškimą bei memorandumą, kuriuose nagrinėjama dabartinė Lietuvos padėtis, išdėstomas jų požiūris į Tarybų Sąjungą. Primenama Lietuvos okupacija ir aneksija, reiškiamas viltis, kad Amerika į tai atsižvelgs, nustatydama savo užsienio politiką.

Sekmadienį Motieka keliavo į Raseinius susitikti su rinkėjais. Tą patį vakarą grįžo į Vilnių, Seimo tarybos posėdį. Prieš akis vėl kelionė į Maskvą, kur pabaltiečiai deputatai aptars savo taktiką naujausioje TSRS Aukščiausiosios Tarybos sesijoje.

Sekmadienį Motieka turėjo du susitikimus su rinkėjais - Raseinių mieste ir Kalnujų kolūkyje. Žmonės itin domisi Kompartijos ir Brazausko politika, mėgina nuspręsti, ar partija tikrai atsisako paklusnumo Maskvai. Rūpestį sukėlė Brazausko dvi-prasmiška laikysena TSKP CK plenumė.

Motieka:

- Žmonės yra labai pasipiktinę. Aš, pavyzdžiui vakar važinėčiau po Raseinių rajoną, ten dvejose vietose susitikau su žmonėmis, pasikalbėjau. Be klausimų, be santykių su Komunistų partija nepraeina nė vienas žmonių susitikimas su kandidatais į deputatus. Tiesiog užduodami klausimai apie tai, kaip vertiname mes jo pasisakymą Maskvoje. Žmonės, žinoma, ne visi žino, kitiems naujiena yra. Brazauskas, atsakydamas į Prokofjevo paklausimą, vienoj vietoj taip sako: "Mes žiūrime į Tarybinę Armiją, kuri dislokuota Respublikoje, kaip į armiją, kuri yra viena iš

9.

jų, spresiančių ateityje Lietuvos kaip suverenos Respublikos Sąjungoje klausimus". Žodžiu, kartojasi lygiai tas pats, kas buvo 1940 metais, kur kiekvienoje kalboje seime - tai tik ačiū Raudonajai Armijai, ji padėjo mums. Jeigu ne Raudonoji Armija, tai nes čia nieko nepadarytume. Ir dabar lygiai toks pat aidas eina nuo tų 1940-ųjų metų kalbų. Tas momentas jo kalboje pro šalį nepraejo, ir žmonės labai tuo susirūpinę. Tuo labiau, kad prieš armiją dabar yra iš viso tokia nuomonė susidariusi, kad jaunuoliams iš viso nereikalinga eiti tarnauti, nes ji yra okupacinė armija.

Nemažai pasipiktinimo sukėlė Brazausko nenoras tiesiai šviesiai atsakyti į pakartotinus Gorbačiovo klausimus, ar LKP tikrai atsiskyrė nuo TSKP. Pirmą kartą atsakydamas Brazauskas tvirtino: "Man sunku atsakyti į šį klausimą". Antrą kartą Brazauskas teigė: "Man vienam šioje tribūnoje iš karto atsakyti į šį klausimą labai sunku".

Į žmonių prašymą įvertinti Brazausko pastabas Kazimieras Motieka atsakė:

- Aš ne partijos narys, tame atsiskyrimo suvažiavime nedalyvavau, nežinau kaip jie ten užkulisiuose tarėsi ir kas su kuo tarėsi. Bet, sakau, faktas lieka faktu, kad jeigu atsiskyrusios partijos vadovas aiškina, kad jis dar nežino, ar jis atsiskyrė, ar neatsiskyrė, todėl, sakau, šitas atsiskyrimas labai panašus į dirbtinį.

Kazimieras Motieka taip pat kalbėjo su rinkėjais apie ateities ūkio problemas. Pasak jo, žmonės pasiryžę aukotis, suveržti diržus ir nešti didelę naštą, siekdami atkurti nepriklausomą Lietuvą.

"Amerikos balsas""Lietuva istorijos verpetuose"

/vasario 10 - 18.30/

/Tęsinys/

Tęsiame seriją straipsnių apie Lietuvos valstybės pripažinimą. Straipsnių autorius istorikas Saulius Sužiedėlis.

Šiandien istorikai tvirtina, kad XIX amžius, kaip unikali kultūrinė ir politinė Europos epocha, ūmai žuvo 1914 metų vasarą. Šitie žmonijai lentinigi metai - tai laidotuvių maršas vadinamiesiems Europos seniesiems režimams: Vokietijos, Rusijos, Austrijos-Vengrijos, Osmanų imperijoms. Prasidėjo ir Europos politinės bei ekonominės galybės pasaulyje smukimas. Iš nūdienos perspektyvos žinome, kad tai buvo vientisas procesas, baigęs visuotinę katastrofą 1945 metais. Tikrai JAV intervencija buvo galima bent laikinai išgelbėti Europą iš nelaimės, Prancūziją - nuo keizerinės Vokietijos dominavimo. Tačiau, kaip žinome, šios didžiulės istorinės nelaimės sukuryje atgimė ir vėliau tapo pripažintos Lietuvos ir kitų Rytų Europos tautų nepriklausomos valstybės.

Kaip rašo amerikiečių teisininkas Vilhelmas Hafas savo monografijoje apie nepripažinimo politikos istoriją, Pirmasis pasaulinis karas iškėlė laisvo apsisprendimo principą į pirmaujančią vietą tarptautinėje teisėje bei politikoje. Šiam procesui daugiausia įtakos turėjo vienas iš įdomiausių Amerikos istorijoje asmenybių - JAV prezidentas Vudras Vilsonas. Gimęs Virdžinijos valstijoje, Vilsonas augo dievobaimingo ir pažangaus pastoriaus šeimoje. Nors Amerikos pietuose augęs, Vilsonas neišvengė to laiko rasistinių prietarų. Didysis Amerikos valstybininkas iš tėvo paveldėjo socialiniu teisingumu ir demokratiškumu persunktas vertybes, visą gyvenimą išsaugojo užuojautos jausmą nuskriaustie-

11.

siems. Vilsonas tikrai tikėjo, kad morale ir teisingumą galima įtvirtinti net ir tarptautinės bendrijos politikoje.

1917 metų pradžioje Vilsonas pareiškė Amerikos kongresui, kad jokia taika negali ištverti, neturi išsilaikyti, jeigu ji nepripažįsta principo, kad kiekviena vyriausybė įgauna teisėtą valdžią tiksliai su valdinių sutikimu. Ir kad pasaulyje neegzistuoja teisė tautas perduoti iš vieno suvereniteto į kitą, kaip kokią nuosavybę. Tuo pačiu prezidentas pabrėžė, kad taika turi būti pagrįsta tautų lygybe ir neturi būti skirtumo tarp galingų ir silpnų tautų.

1918 metų pradžioje Vilsonas pateikė savo garsiąją 14 punktų taikos programą, kuri tapo pagrindu taikos deryboms. Buvo numatyta atstatyti nepriklausomą Lenkijos valstybę, turinčią išėjimą į jūrą, panaikinti Belgijos okupaciją, sudaryti taiką be aneksijų ir suteikti Europos tautoms apsisprendimo teisę. Buvo galvojama, kad taiką tarp valstybių išlaikys tarptautinė organizacija, kuri spręs visus tarptautinius ginčus taikiu būdu.

Vilsono programa - tai istorinės reikšmės dokumentas. Iš esmės tai buvo pirmas tokio masto bandymas pritaikyti pasaulinei tautų bendrijai tuos demokratinius principus, kurie gyvavo Vakarų valstybių, ypač Amerikos, konstitucijose ir politinės kultūros tradicijoje. Vilsoniškoji sistema turėjo panaikinti išsisenėjusias tarptautinio gyvenimo negeroves, stumiančias Europą, ir kartu pasaulį, į pražūtį, slaptą diplomatiją, jėgos panaudojimą sprendžiant tarptautinius ginčus, mažų ir didelių valstybių nelygiateisiškumą, agresiją. Iš tiesų, nemažai istorikų kaltina Vilsoną naiviu optimizmu, per dideliu pasitikėjimu žmogaus racio-

nalumu, būdingu to amžiaus Amerikos pažangios minties veikėjams, nesugebėjimu leisti į jo idealus kompromituojančius, tačiau realioje politikoje reikalingus politinius kompromisus. Kiti dar teigia, kad atviros demokratinės diplomatijos sąvoka yra išvis sau prieštaraujantis reiškiny. Tačiau, žvelgiant iš Rytų Europoje iškilusių tautinių judėjimų perspektyvos, po šimtmečių autoritarinių monarchijų priespaudos, Vilsono demokratinės diplomatijos principai buvo šviežias ir euforiją keliantis vėjas iš Vakarų, žadantis naują taikingą ir nacionalines ambicijas patenkinančią santvarką. Trumpai tariant, Vilsonas nešė nuskriaustoms Europos tautoms viltį. Tos vilties gal ryškiausias ankstyvas simbolis - atsikurianti Čekoslovakijos Respublika, kurios pagrindą sudarė 1918 metais JAV, Pitsburge, čekų ir slovākų pasirašytas susitarimas.

Nuo 1917 metų pradžios skelbiamus prezidento Vilsono šūkius dėl tautų apsisprendimo laisvės taip pat priėmė popiežius Benediktas XV, Rusijos laikinoji vyriausybė, Petrapilio sovietas, taip pat Prancūzijos, Italijos bei Anglijos valstybininkai. Neatsiliko ir Vokietijos parlamentas, kuris, 1917 metų vasarą Amerikai įsijungus į karą ir Rusijai pergyvenant demokratinę revoliuciją, paskelbė, kad teritorijos užgrobimas jėga nesuderinamas su laisvo apsisprendimo teise.

Tautų laisvės šūkiai turėjo didelį poveikį Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybės veikėjams. Svarbiausia tai, kad 1917 metais tiek Lietuvoje, tiek ir Vakarų pasaulio sostinėse jau buvo svarstomas Lietuvos valstybės atstatymo klausimas.

/vasario 11 - 18.30/

Šiandien papasakosime apie Lietuvos valstybingumo formų svarstymą karo pabaigoje ir Versalio taikos derybų išvakarėse.

Prezidento Vilsono garsioji 14 punktų taikos programa išsakė kai kuriuos būsimų taikos derybų principus. Tačiau tai nebuvo vienkartinis principų suformulavimas. Pati programa buvo koreguojama ir plečiama. Iš pradžių tautų apsisprendimo teisė konkrečiai turėjo būti suteikta tiksliai Austrijos-Vengrijos imperijos tautoms ir Lenkijai. Bet 1918 metų vasario mėnesį, kalbėdamas Amerikos kongresui, prezidentas Vilsonas praplėtė savo 14-kos punktų programoje numatytą tautų apsisprendimo principą. Vilsonas pareiškė, kad Europos teritorijų pokarinis išdėstymas turi atsižvelgti į tų žemių gyventojų interesus. Prezidentas taip pat pabrėžė, kad, jo žodžiais tariant, visos gerai apibrėžtos tautinės aspiracijos turi būti kuo pilniau patenkinamos, tačiau nesukuriant naujų konfliktų ir antagonizmų, arba nepratęsiant senųjų.

Svarbu pažymėti, kad Vilsono taikos programa rėmėsi palyginant nuodugniu Europos padėties tyrinėjimu. Reikia atsiminti, kad ligi tyrinėjimų komisijos sukūrimo 1917 metais Lietuvos klausimas buvo mažai žinomas Amerikos oficialiesiems sluoksniams. Tačiau tų metų rugsėjo mėnesį, ruošiantis taikos konferencijai, buvo sukurta amerikiečių ekspertų komisija. Šioje komisijoje ištisus metus dirbo 150 mokslininkų. Garsusis Anglijos politikas ir diplomatinės istorijos žinovas Nikolsonas tvirtino, kad iki tol dar nebuvo tokio bandymo organizuoti ir intelektualiai spręsti painius taikos derybos teritorinius ir politinius klausimus. Šioje komisijoje Pabaltijo klausimais informaciją rinko

istorikas Morisonas, vėliau Lietuvos reikalus tyrinėjo profesorius Golderis. Amerikiečių ekspertų komisija, rinkdama medžiagą Lietuvos ateities klausimais, į talką įjungė ir Prinstono universiteto profesorių kalbininką Benderį.

Nemažą įtaką JAV komisijos darbui Lietuvos atžvilgiu darė Amerikos lietuviai, kurie, be jau paminėtų mokslininkų, pristatinėjo medžiagą ir žinomam istorikui Sidnėjui Bejui /?/. 1918 metų vasarą, ir rudenį, paaiškėjus, jog Amerikos įsijungimas nušluotė karo eigą Vokietijos nenaudai, suaktyvėjo ir naujosios Europos planavimo darbai. 1918 metu spalio mėnesį profesorius Benderis pateikė amerikiečių komisijai studiją, kurioje rekomendavo pripažinti Lietuvą nepriklausoma valstybe ir jokia būdu Lietuvos nejungti su Lenkija.

Vis dėlto JAV vyriausybėje požiūris į Lietuvos valstybės atkūrimą buvo dviprasniškas. Dalis tyrinėjimo komisijos linko prie bendros Lietuvos-Lenkijos valstybės sudarymo. Iš kitos pusės, tuometinis Amerikos valstybės sekretorius Robertas Lancingas 1918 metų rudenį įteikė prezidentui Vilsonui sutarties projektą, kuriame Lietuvai, Latvijai ir Estijai buvo siūloma autonomija Rusijos valstybės sudėtyje. Lancingo nuomone, JAV vyriausybė neturinti pripažinti bolševikų valdžios Rusijoje ir žūt būt turinti išsaugoti carinės Rusijos valstybės teritorinį integralumą. Pabaltijo valstybių pripažinimas tikrai komplikuoję šitokią politiką. Tačiau 1918 metų spalio mėnesį Vilsono patarėjas paruošė plačios apimties 14 punktų paaiškinimą, kuriame išreiškė nuomonę, kad Pabaltijyje, Lenkijoje ir Ukrainoje stabili taika bus įmanoma tikrai tada, kai kiekviena tauta įgaus realią valdžią savoje teritorijoje.

Prancūzija ir Anglija taip pat suorganizavo taikos komisijas, kurios rinko medžiagą Rytų Europos, tuo tarpu ir Lietuvos, klausimais. Ypač prancūzai propagavo Lietuvos ir Lenkijos unijos idėją, nes bijojo, kad Lietuva nepatektų Vokietijos įtakon. Tad Versalio taikos derybų išvakarėse Lietuvos problema dar nebuvo nuspręsta, nors ji buvo jau rimtai svarstoma. Vakarų sąjungininkų tarpe nebuvo vieningos nuomonės nei Lietuvos, nei Lenkijos valstybės formos klausimu. Kai kurių istorikų nuomone, Lietuva nebuvo tinkamai pasiruošusi Versalio taikos konferencijai. Krėp rašo naujųjų laikų Lietuvos istorijos žinovas Pranas Čepėnas, lietuvių politikai ir lietuvių tautos taryba, ar lietuvių vyriausioji taryba Rusijoje, nesudarė specialios komisijos pasirengti būsimai taikos konferencijai. Ir tatau reikia laikyti dideliu mūsų politikų neapdairumu. Bet tai dar nereiškia, kad lietuvių visuomenė, ir ypač jos žymieji veikėjai, nedėjo pastangų pristatyti pasauliui lietuvių tautos nepriklausomybės reikalavimą. Rumunijos fronto lietuvių karių suvažiavimas 1917 metų lapkričio mėnesį priėmė rezoliuciją, kurioje skelbiama: "Lietuvos klausimas yra tarptautinis klausimas, taigi Lietuvos ateitis gali būti sprendžiama tik tautų taikos kontekste".

Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, susktyvėjo lietuvių valstybininkų ^{ir} veikėjų pastangos paveikti Vakarų sąjungininkų politiką Lietuvos naudai. Tačiau šią veiklą Versalio taikos konferencijos išvakarėse apsunkino keletas svarbių priežasčių, įskaitant Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo aplinkybes.

/vasario 12 - 20.30/

Šiandien papasakosime apie Lietuvos padėtį, pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui.

Norint suprasti Lietuvos padėtį Versalio taikos derybų labirintuose, reikia pirma susipažinti su Lietuvos valstybingumo raida nuo nepriklausomybės paskelbimo. Nors vasario 16-osios nepriklausomybės aktas rado atgarsį daugelio lietuvių širdyse ir gana greitai tapo visoje Lietuvoje pripažintas kaip teisėta tautos valios išraiška, kitos valstybės, geriausiu atveju, žvelgė į Lietuvos valstybės atkūrimą skeptiškai, o blogiausiu atveju žiūrėjo priešiai. Kadangi Lietuva nuo 1915-ųjų metų vasaros buvo okupuota kaizerinės Vokietijos, bet koks bandymas kurti realų Lietuvos valstybingumą turėjo atsižvelgti į okupacinės valdžios interesus. Šiandien skiviaizdu, jog tautų apsisprendimo principas turėjo itin didelę reikšmę lietuviams kaip tik būtent vokiečių okupacijos sąlygomis. 1961 metais vokiečių istorikas Fricas Fišeris parašė kontroversinį veikalą "Vokietijos tikslai Pirmojo pasaulinio karo metu". Fišerio veikalas sukėlė kai kurių vokiečių pasipiktinimą, kadangi jis, remdamasis iki tol nenagrinėtais archyviniais dokumentais, atskleidė slaptas Vokietijos teritorinio ir politinio dominavimo užnačias. Iš esmės Fišeris parodė, kad, palyginus su Kaizerio vyriausybės ambicijomis, Vakarų sąjungininkų Versalyje padiktuota taikos sutartis nebuvo tokia jau negailestinga Vokietijos atžvilgiu, kaip mėgsta piešti vokiečių nacionalistai.

Fišeris skyrė nemažai dėmesio ir Lietuvos klausimui. Jis nurodo, kad 1917 metais įvyko lūžis kaizerinės Vokietijos užsienio politikoje. Vietoje Pabaltijo šalių tiesioginės aneksijos ir germanizacijos, vokiečių politikai ėmė kalbėti apie...

autonomiją. Ši pokytį nulėmė ne kaizerio ūmus demokratijos troškulys, bet jau ankstesnėse laidose minėti reiškiniai. Kaip rašo Fišeris: Rusijos revoliucija ir tautų apsisprendimo teisės paskelbimas, Amerikos įsijungimas į karą - tai nauji elementai pasaulinėje politikoje, į kuriuos Vokietija turėjo atsižvelgti. Ši posūkį taip pat nulėmė daugelio Vokietijos socialdemokratų augantis nepasitenkinimas kaizerio imperialistine politika. Tad krašto viduje ir užsienyje vykstantys politiniai procesai priverė kaizerio vyriausybę eiti į kompromisus su jo okupuotų kraštų, tarp jų ir lietuvių, tautiniais judėjimais.

Kaip žinia, 1917 metais įsteigta lietuviškoji Taryba, lanksčiai operuodama vokiečių okupantų atžvilgiu, 1918 metų vasario 16-ąją galutinai paskelbė Lietuvos nepriklausomybę. Tačiau tas nepriklausomybės paskelbimas vokiečių okupacijos sąlygomis sudarė Lietuvos tarybai ir rimtų sunkumų. Vokietija žūt būt užsispyrė bandyti Tarybą grąžinti prie ribotos nepriklausomybės formulės, išreikštos 1917-ųjų metų gruodžio 11 dienos deklaracijoje. 1918 metų kovo 23 Vokietija iškilmingai pripažino Lietuvą, tačiau pabrėžė, kad tas pripažinimas paremtas gruodžio 11 pareiškimu, tvirtai sujungiančiu Lietuvą su Vokietija kariniais, susisiekimo ir transporto ryšiais. Faktiškai, nežiūrint šio de jure Vokietijos pripažinimo, Lietuvos tarybos realiai padėtis krašte nepasikeitė. Lietuvą ir toliau valdė Vokietijos okupacinė administracija.

1918 metų lapkričio mėnesį paskelbus paliaubas Vakarų fronte, vokiečių dominavimo Lietuvoje faktą išnaudojo jėgos, nepalankios Lietuvos valstybingumui atkūrimui. Susidariusi Lietuvoje padėtis, nepažeidžiant vokiečių trukdymai duoti Tarybai realią val-

džia, sunkino Amerikos lietuvių ir Šveicarijoje efektyviai veikiančio Juozo Gabrio veiklą, propaguojant Lietuvos nepriklausomybę. Ypač lietuviams nepalankūs lenkų politiniai veikėjai skleidė Vakaruose mitą, jog Lietuvos taryba ir ją sekusi laikinoji vyriausybė buvo vokiečių įrankiai. Tai buvo gana svarbus veiksnys, nes 1919 metų sausio mėnesį prasidėjo Versalio taikos konferencija. Prancūzijos vyriausybę veikė Rusijos politinių emigrantų ir lenkų spaudimas nepritarti nepriklausomos Lietuvos vyriausybei. Lenkijos tautinių demokratų vadovas Romanas Zmovskis sąjungininkų atstovams net tvirtino, kad lietuvių problema atsirado tik prieš 40 metų, ir tai vokiečių intrigų dėka. Zmovskis pareiškė, kad maža trijų milijonų gyventojų tauta galinti būti tikrai autonominis vienetas Lenkijos valstybės sudėtyje.

Nors Lietuva nebuvo oficialiai pakviesta į Versalio taikos konferenciją, lietuviai, kaip ir kitos Rytų Europos tautos, daug tikėjosi iš taikos derybų ir todėl siekė paveikti konferencijos eigą. Oficialioji Lietuvos delegacija atvyko į Paryžių tikrai pokalbiams įpusėjus, vasario mėnesio viduryje. Jei pavyko pateikti konferencijai nemažai memorandumų, pareiškimų ir kitų dokumentų, paveikti prancūzų spaudos darbuotojus išspausdinti straipsnių, palankių Lietuvai. Paryžiuje veikusi Lietuvos taikos delegacija laimėjo nemažai, stremiant lenkų pastangas kompromituoti Lietuvos vyriausybę. Svarbiausia, Lietuvos delegacija, kritiškais momentais remiama Amerikos lietuvių aukomis, išvystė palyginant efektyvią propagandą taikos konferencijoje ir, kaip rašo istorikas Pranas Čepėnas, savo veiksmais įrodė, jog ji nolaikė Vokietijos savo globėją, nes nuolat reikalaavo iš-

19.

kraustyti vokiečių kariuomenę iš Lietuvos diriguoti Rytų Prūsijos lietuvių gyvenamas žemes į atkariamą Lietuvos valstybę. Tačiau Lietuva Versalyje neigijo Vakarų sąjungininkų de jure pripažinimą. Lietuva pati savo aukomis turėjo įrodyti savo savaraimystę ir teisę į nepriklausomybę pasaulio akys.

x

Atsp. 21 egz.

Išsiųsta asmeniškai

D - G

LIETUVOS RADIJAS IR TELEVIZIJA

TARNYBINIS

2

Radio biuletenis

1990-02-13, 14

2.

"Amerikos balsas"Žinios

/vasario 14 - 6.15/

Už kelių valandų prasideda TSRS AT sesija, kurioje, kaip manoma, bus svarstomas didesnės valdžios suteikimas Michailui Gorbačioviui ir Komunistų partijos galios sumažinimas. Svarstomųjų klausimų tarpe taipgi bus privačios nuosavybės reikalas bei respublikų išstojimo iš Sąjungos mechanizmas. Gorbačiovas, praeitą mėnesį lankydamasis Lietuvoje, pažadėjo šiuos klausimus spręsti Aukščiausiojoje Taryboje. Tikimasi, kad TSRS AT taipgi aptars Užkaukazijoje, Kirgizijoje bei Tadžikijoje kilusius etninius neramumus. Sakoma, kad bus svarstomi ir nepriklausomybės judėjimai Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

x

Vatikano radijas

/vasario 13 - 20.00/

Vakarų spaudos agentūros painformavo apie Lietuvos AT šiomis dienomis paskelbtą nutarimą dėl 1939 metų Vokietijos ir TSRS sutarčių ir jų pasekmių Lietuvai likvidavimo. Agentūros pastebi, kad turbūt neatsitiktinai AT nutarimą priėmė prieš Lietuvoje įvyksiančius rinkimus, kad susidarytų išpūdis, jog ir Komunistų partija remia tautos reikalavimą atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Neatsižvelgdama į visuomenės nuotaikas, Kompartija galėtų patirti per rinkimus smarkų pralaimėjimą. AT nutarime konstatuojama, kad 1940 metų liepos 14-15 dienomis per Lietuvos seimo rinkimus buvo pažeista Lietuvos Respublikos konstitucija. Smerkiana agresija prieš Lietuvą, jos okupacija ir aneksija. Jie laikomi tarptautiniais nusikaltimais, kuriuos įvykdė stalininė TSRS, realizavusi slaptuosius susitarimus su hitlerine Vokietija. Aukščiausioji Taryba, atsižvelgdama į tai, kad

3.

TSRS liaudies deputatų suvažiavimas šiuos susitarimus pripažino teisiškai nepagrįstais ir negaliojančiais nuo jų pasirašymo momento, siekdama likviduoti šių susitarimų pasekmes Lietuvai ir atkurti pažeistas Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos teises, nutarė paskelbti: pirma, kad Lietuvos liaudies seimo 1940 metų liepos 21 dienos Lietuvos įstojimo į TSRS deklaracija, kaip neišreiškusi lietuvių tautos valios, yra neteisėta ir negaliojanti. Antra, pareikšti, kad TSRS 1940 metų rugpjūčio 3 dienos įstatymas dėl Lietuvos priėmimo į TSRS yra neteisėtas ir Lietuvos juridškai nesaisto. Trečia, pasiūlyti TSRS pradėti dvišales derybas dėl Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo.

Spaudos agentūros taip pat pranešė, kad vasario 12 Lietuvos Aukščiausioji Taryba priėmė įstatymą, kuriuo įteisinama privati nuosavybė. Kitu įstatymu yra panaikinama spaudos cenzūra ir suteikiama teisė taip pat ir privatiems asmenims steigti laikraščius ir kitus spaudos organus.

x

Lietuva rengiasi Vasario 16-ajai. LPS Vilniaus taryba vasario 12 nutarė, kad per nepriklausomybės minėjimą Vasario 16-ąją, 16 val., Katedros aikštėje bus organizuojamas renginys "Nepriklausomybės diena ir šeima." Tame pačiame posėdyje nutarta prašyti miesto vykdomąjį komitetą, kad vasario 16-ąją šalia trispalvės nebūtų kabinama raudona vėliava.

Vasario 10 dieną Latvijos universiteto Rygoje didžiojoje salėje prasidėjo renginių savaitė Lietuvos nepriklausomybės dienai pažymėti. Į pirmąjį renginį susirinko apie 900 žmonių. Programą atliko Vilniaus choras "Cantemus" ir latvių etnografinis ansamblis "Skandinavieki". Įvairūs kalbėtojai ragino stiprinti lietuvių-latvių tautų draugystę, vieningomis jėgomis kovoti už trijų Pabaltijo kraštų nepriklausomybės atstatymą.

"Amerikos balsas"

/vasario 14 - 6.15/

Padėtis tebėra įtempta Tadžikijos sostinėje Dušanbė, kur antiarmėniškų protestų metu mažiausiai 37 žmonės užmušti ir 80 sužeista. Pasak Maskvos radijo, nežiūrint to, kad praeitą pirmadienį mieste buvo paskelbtas išimties stovis, nesiliauja smurto veiksmai. Padėtis Dušanbė nesukontroliuojama. Susirėminai vyksta įvairiose miesto dalyse. Pranešta, kad įniršusios žmonių minios, skanduodamos antirusiškus ir antiarmėniškus šūkius, pastojo kelią tankams ir bandė prasiveržti pro karius, apsupusius Komunistų partijos CK patalpas.

Neramumai Tadžikijos sostinėje prasidėjo sekmadienį vakare, pasklidus gandams, jog tūkstančiams armėnų pabėgėlių iš Azerbaidžano be eilės suteikiamas gyvenamasis plotas. Sovietų pareigūnai paneigė gandus.

"Komsomolskaja pravda" skelbia, kad savaitgalio metu antiarmėniški protestai įvyko ir Kirgizijoje, kur pasklidus panašioms gandoms.

x

/vasario 13 - 18.30/

KGB vadovybė paskelbė, kad Stalino teroro laikais Sovietų Sąjungoje buvo sušaudyta trys ketvirčiai milijono vadinamų valstybės priešų. Sovietų Saugumas niekada anksčiau tokių dokumentų nebuvo pranešęs. Pagal šiandien paskelbtą raportą, 1930-1953 metų laikotarpiu buvo žudomi partinisi vadovai, mokslininkai, kultūrininkai ir paprasti darbininkai. Į paskelbtą skaičių neįeina milijonai, žuvę konclageriuose ir kalėjimuose, bei mirusieji iš bado, kuris kilo Stalinui įvedant kolektyvizaciją. Vėkavų apskaičiavimais, tai pareikalavo apie 10 milijonų žmonių gyvybių.

5.

Gorbačioviui perėmus valdžią, KGB gavo įsakymą paskelbti teisybę apie Stalino terorą ir reabilituoti pasmerktuosius. Per pastaruosius dvejus metus buvo reabilituota beveik 850.000 žmonių, daugiau po mirties. Saugumas nurodo, kad dar vis ieškoma Stalino aukų laidojimo vietų, kur bus statomi paminklai.

x

"Vašington post" dienraštyje šiandien skelbiama, kad Amerikos gynybos ministerija praeitą savaitę paruošė slaptą dokumentą, kuriame artimiausiame dešimtmetyje numatoma aštri konkurencija tarp JAV ir Sovietų Sąjungos. Amerikos karinės vadovybės planavimo dokumente sutinkama, jog Sovietų grėsmė Europoje mažėja, tačiau jų tikslai trečiojo pasaulio kraštuose atrodo nepasikeitę. Amerikos gynybos ministerijos dokumente sakoma, kad Sovietų pavojus trečiajame pasaulyje bei reikalas vykdyti ginkluotės technologijas revoliuciją verčia JAV tęsti savo karines programas bei karinių pajėgų dislokavimą. Gynybos ministerijai rekomenduojama ir toliau kurti aukštos technologijos ginklus, kurie ateityje padės išlaikyti karinę praeitą su Sovietų Sąjunga ir kitais priešais. Dokumente nurodoma, kad JAV turi imtis priemonių, jog kariškai svarbi technologija ir resursai nebūtų pervesti Sovietų Sąjungai.

x

/vasario 14 - 6.15/

Kanadoje vykstančiuose NATO ir Varšuvos pakto šalių pasitarimuose pranešta, kad Vašingtonas ir Maskva sutarė griežtai sumažinti savo konvencines karines pajėgas Centrinėje Europoje. Pasak Kanados užsienio reikalų ministro Klarko, susitarimu reikalaujama, kad abi pusės sumažintų savo karių skaičių Centrinėje Europoje iki 195.000, kaip buvo pasiūlęs prezidentas Bušas.

6.

Sutarta leisti Amerikai papildomai išlaikyti 30.000 karių už Centrinės Europos teritorijos. Susitarimas konkrečiai liečia amerikiečių karius, dislokuotus penkiose NATO šalyse: Vakarų Vokietijoje, Belgijoje; Danijoje, Olandijoje ir Liuksemburge bei Sovietų kariuomenę, dislokuotą Rytų Europoje. Taip pat JAV, Didžioji Britanija, Prancūzija ir Sovietų Sąjunga, Antrojo pasaulinio karo pergalingos šalys, sutarė pradėti derybas su Rytų ir Vakarų Vokietijomis dėl Vokietijų susivienijimo. Ministrų lygio derybose bus svarstomi Vokietijų susijungimo aspektai užsienio atžvilgiu, kaip, antai, kaimyninių kraštų saugumas, Pasitarimų data nenustatyta.

x

JAV eksporto-importo bankas ateinančiais mėnesiais planuoja Sovietų Sąjungai suteikti naujas paskolas. Naujiena paskelbta vakar Vašingtone, kur vyksta derybos abišalės prekybos klausimais. Šiuo metu Sovietų Sąjungos eksportuojamoms prekėms uždedami dideli tarifai, nes, pagal Amerikos įstatymų papildymą, draudžiama suteikti palankiausią prekybinį statusą kraštams, kuriuose varžoma emigracija ir pažeidžiamos žmogaus teisės. Tačiau manoma, kad naujoji Sovietų emigracijos politika paruoš kelią ligšiolinių tarčių atšaukimui. Amerikos ir Sovietų derybininkai tikisi prekybos susitarimą paruošti iki birželio mėnesį numatyto prezidento Bušo ir Sovietų vadovo Gorbačiovo aukščiausio lygio susitikimo.

x

/vasario 13 - 18.30/

Vatikano užsienio reikalų ministras kardinolas Kazarolis pareiškė, kad netrukus bus užmegzti oficialūs Vatikano ir Sovietų Sąjungos ryšiai. Tačiau pilni diplomatiniai santykiai artimiausioje ateityje nenur-

7.

toni. Kardinolas pasakė, jog dėl nuolatinių darbinų ryšių buvo susitarta pernai lapkričio mėnesį, Sovietų vadovo Gorbačiovo vizito į Vatikaną metu.

x

"Laisvosios Europos"
radijas
 /vasario 13 - 19.00/

"Rinkiminė kampanija Lietu-
voje"

Lietuvoje rinkimų kampanija gana kovinga. Apie ją mums papasakojo telefonu "Vilniaus balso" redakcijos bendradarbis Darius Tarasevičius. Ryšys buvo nekoks, todėl pranešimą skaito Eglė Juodvalkė.

Rinkiminėse apygardose toliau vyksta priešrinkiminė propaganda, agitacija ir kova. Tęsiasi kova ir Kaišiadorių 123 rinkiminėje apygardoje, kurioje ba-
 lotiruojasi LKP pirmasis sekretorius ir Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Algirdas Brazauskas. Sąjūdžio konferencijoje "Lietuvos kelias" buvo paskelbta, kad Sąjūdis remia tris toje apygardoje iškeltus kandidatus: buvusį laikraščio "Respublika" advokatą Antaną Bartuševičių, Kauno širdies ir kraujagyslių fiziologijos ir patologijos mokslinio tyrimo instituto laboratorijos vedėją Alfredą Smailį ir Kaišiadorių remonto ir techninio aptarnavimo įmonės direktoriaus pavaduotoją Mindaugą Šinkūną. Bet štai ir pirmieji nuostoliai, tęsia Tarasevičius. Vasario 9-oji buvo paskutinė diena, kada galėjo atsistatydinti kandidatai. Tą dieną savo kandidatūrą atsiėmė Antanas Bartusevičius. Tačiau rinkiminė kova tęsiasi toliau. Apie jos eigą Tarasevičius trumpai papasakoti paprašė Algirdo Brazausko patikėtini, Lietuvos Sveikatos apsaugos ministrą Antaną Vinkų. Jo nuomone, pagrindinis Algirdo Brazausko varžovas - profesorius Alfredas Smailys. Susitikimai su rinkėjais vyko labai kilniadvasiškai. Kiekvienam kandidatui buvo svarbiau ne būti varžovu, o tolerantiškai skelbti ir ginti savo programą, pasakė Antanas

8.

Vinkus.

Gerbiamą ministrą aš taip pat paprašiau, tęsia Tarosevičius, atsakyti į klausimą, kodėl Algirdas Brazauskas nesibalotiravo Vilniuje, toje apygardoje, kurioje tapo TSRS liaudies deputatu. Antanas Vinkus atsakė: kiekvienas iš mūsų turi tėvynę, už kurios ateitį mes visi darbuojamės. Taip pat turi ir tėviškę. Algirdas Brazauskas gimė Rokiškyje, tačiau jo visa vaikystė ir jaunystė prabėgo Kaišiadoryse. Čia jis baigė pradžios ir vidurinę mokyklą, čia gyveno jo tėvai, čia palaidota ir jo motina. Manau, kad kiekvienas iš mūsų, kada gyvenimas mus išmėto po įvairius Lietuvos kampelius, mums nieka ir brangi yra tėviškė. Todėl neatsitiktinai Algirdas Brazauskas pasirinko Kaišiadoris, sakė Antanas Vinkus.

Jeigu kituose rajonuose rinkiminė kova vyksta palyginti ramiai, tai Vilniuje ir Vilniaus krašte gyvenimas verda.

x

"Laisvosios Europos"
radijas

"Lietuvos tremtinių sąjungos
pareiškimas"

/vasario 13 - 19.00/

Tarp kandidatų į LTSR Aukščiausiosios Tarybos deputatus yra keletas buvusių pokario metų pasipriešinimo dalyvių, prieš kuriuos oficialioje spaudoje ir susitikimuose pasitaiko šmeižikiškų išpuolių. Ryšium su tuo Lietuvos tremtinių sąjunga vasario 10 dieną surengtoje konferencijoje priėmė pareiškimą, kurį telefonu iš Kauno perdavė dabar ten viešinti mūsų skyriaus darbuotoja Aušra Marija Jurašienė. Kadangi ryšys buvo blogas, pareiškimą skaito Eglė Juodvalkė.

Pastaruoju metu spaudoje, susitikimuose ir kitur pasirodė aršių išpuolių prieš Sąjūdžio remiamus kandidatus į LTSR AT deputatus, dalyvavusius pokario rezistencijoje. Jie šmeižiami senais stalinizmo motyvais: organizuojamos publikacijos, vienašališkai pa-

9.

ir stalinizmo-brežnevizmo metais juos bandoma parodyti kriminaliniais nusikaltėliais. Neabejojame, kad tai Saugumo organų darbas.

Lietuvos tremtinių sąjunga toliau visapusiškai remia kandidatus į Lietuvos TSR AT deputatus-rezistencijos dalyvius: Lietuvos tremtinių sąjungos prezidentą Balį Gajauską, Liudviką Simutį, Gediminą Ilgūną, Edmundą Simanavičių, Jurgį Oksą bei kitus kandidatuojančius rezistencijos dalyvius. Reikalaujame šį pareiškimą paskelbti spaudoje ir specialioje televizijos laidoje suteikti galimybę Lietuvos tremtinių sąjungos atstovams paaiškinti rinkėjams, kas buvo rezistencija ir jos dalyviai - kandidatai į LTSR AT deputatus Gajauskas, Simutis, Ilgūnas, Simanavičius, Oksas, koks jų indėlis į Lietuvos atgimimą ir kovą už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę.

Pasirašė: susirinkimo pirmininkas Lukša, sekretorė Jonelienė.

x

Vatikano radijas
/vasario 13 - 20.00/

"Pasikalbėjimas su kunigu
Aldu Čeponiū"

Kalbamės su Vilniaus arkivyskupijos Dūkšto dekanu kunigu klebonu Aldu Čeponiū.

- Sakykite, kaip jūsų dekanate jaučiamas dvasinis atgimimas?

Čeponis:

- Dūkšto dekanate dar labai sunkiai pasiekiamas dvasinis atgimimas. Iš dalies galima būtų paaiškinti ir Sniečkaus miestu, kur daug kitų tautybių žmonių ir vienaip ar kitaip jis veikia mūsų jaunimą savo šaltumu, bloga įtaka. Bet vis tiek, nors ir sunkiai, bet po truputį ir jaunimas ieško to dvasinio atgimimo. Stengiamės įtraukti jaunimą ir į bažnytinį chorą, patarnavimą šventoms misijoms. Įvairionis progonis jie raginami, kad dažniau lankytų bažnyčią.

10.

- Kaip jums sekasi užmegzti ryšius su mokyklomis?

Čeponis:

- Šių metų sausio pradžioje Ignalinos švietimo skyriuje įregistravome tikybos pamokas ir nuo sausio 15 dienos Dūkšto vidurinėje mokykloje pravedžiau pirmąją tikybos pamoką su mokiniais. Jų yra apie 150, galbūt šiek tiek ir daugiau. Tad su mokyklos direktoriumi pavauduotoja paskirstėme mokinius į tris grupes: pirmą penktą klasę, šeštą-aštuntą ir devintą-dvyliktą klases. Į savaitę turime po vieną pamoką su jaunu. Jaunimas labai išsiilgęs religinių tiesų, tad, be abejo, ir šios tikybos pamokos jiems yra labai reikalingos.

- Koks, jūsų supratimu, didžiausias stabdis, didžiausios kliūtys, kad būtų sėkminga parapijose pastoracinė veikla?

Čeponis:

- Stinga galbūt daugiau šilumos tarp tikinčiųjų, sutarimo, širdingesnio bendradarbiavimo, o visa kita galima pasiekti, jeigu atsiras ta šiluma.

x

"Amerikos balsas"

/vasario 13 - 18.30/

"Lietuva istorijos verpetuose"

/Tęsinys/

Šiandien papasakosime apie didžiųjų šalių politiką Lietuvos valstybės pripažinimo klausimu. Straipsnio autorius Saulius Sužiedėlis.

1918 metų lapkričio mėnesį Amerikos valstybės sekretorius Robertas Lensingas, besiruošdamas Versalio deryboms, pateikė sąrašą sprendimų klausimų. Keturioliktasis punktas - ar Suomija, Estija, Lietuva, Ukraina ir Užkaukazės tautos gali būti priimtose į konferenciją kaip nepriklausomos valstybės. Vėliau Lensingas pranešė JAV prezidentui Vilsonui, kad jis neturėtų siekti Rusijos susiskaldymo. Būtų geriau visą Rusijos problemų kompleksą spręsti kartu.

11.

1918 metų pabaigoje Amerikos vyriausybė nutarė, kad nereikalinga kviesti į Paryžių tik ką nepriklausomybę paskelbusias Pabaltijo vyriausybes. 1919 metų sausio mėnesį amerikiečių pareigūnai iš esmės pritarė prancūzų pasiūlymui, jog tik dviem pripažintom naujom Rytų Europos valstybėm - Lenkijai ir Čekoslovakijai - būtų atstovaujama Paryžiuje. 1919 metų birželio 23 dieną Antantės valstybės pasirašė Versalio taikos sutartį su Vokietija. Vienintelis sutarties punktas, bent dalinai palankus Lietuvai, buvo Klaipėdos krašto statuso nustatymas. Tai Versalio sutarties 99-asis straipsnis. Vokiečių neapkęntęs prancūzų ministras pirmininkas Klemanso tvirtino, jo žodžiais tariant, kad tai visuomet buvęs lietuviškas kraštas. Vis dėlto, atsižvelgiant į faktą, kad Lietuva dar nebuvo pripažinta ir Lenkija turėjo nemažai įtakos Versalyje, Antantės valstybininkai nutarė Klaipėdos krašto valdymą laikinai pavesti Prancūzijai.

Kaip minėjome, pirmoji didžioji valstybė, pripažinusi Lietuvą, buvo Vokietija. Ji tai padarė 1917 metų gruodžio 11 dienos Lietuvos tarybos deklaracijos pagrindu. Ji pasirašė kaizeris Vilhelmas II ir kancleris grafas Herlingas. Tačiau, kaip minėjome ankstesnėse laidose, šis, kad ir simboliškas, svarbus Vokietijos pripažinimas ne tikrai nesuteikė Lietuvos tarybai realios valdžios Lietuvoje, bet ir sunkino Lietuvos tarptautinę padėtį, kaizerinei Vokietijai pralaimėjus karą. Iš kitos pusės, Antantė vilkino Pabaltijo valstybių pripažinimą, kol Rusijos reikalai dar nebuvo galutinai išspręsti.

Čia reikia pažymėti, kad kai kurie išžymūs lietuvių veikėjai patys nebuvo galutinai apiforminę Lietuvos nepriklausomybės sąvokas. Šveicarijoje veikęs Juozas Gabrys derėjosi dėl Lietuvos įsijungimo į Rytų Europos federaciją, kurioje turėjo dalyvauti ir Lenkija. 1919 metų pavasarį Lietuvos delegacijos Versalyje pirmininkas Augustinas Voldemaras pranešė britų atstovui, kad Lietuva

12.

neatsisakytų sueiti į federaciją su demokratine Rusija tokiais pagrindais, kaip Bavarija su Vokietija. Nuo tokio Voldemaro pareiškimo turėjo atsiriboti ir patį profesorių sudrausti Lietuvos vyriausybė. Tad Lietuvos valstybės kūrimo etape pasitaikė neaiškumų ir nuklydimų nuo Lietuvos vyriausybės politinės linijos.

Mintis suteikti Lietuvai autonomiją Rusijos federacijoje buvo gana populiaru Amerikos, Anglijos ir Prancūzijos delegacijose. Tuo tarpu Sovietinės Rusijos vyriausybė pripažino Lietuvą de facto jau 1919 metų rudenį, kai pasiūlė Lietuvos Respublikos vyriausybei pradėti taikos derybas. Lietuvos vyriausybė reikalavo, kad Sovietų Rusija iš anksto pripažintų Lietuvą nepriklausoma valstybe lietuvių etnografinių žemių ribose.

1920 metų gegužės mėnesį prasidėjo lenininės Rusijos ir Lietuvos taikos derybos. Kaip žinia, tų metų liepos 12 dienos sutartimi Rusija pripažino de jure Lietuvos valstybę. Pirma sutarties straipsnyje rašoma: "Remdamasis Rusijos Federacinės Socialistinės Tarybų Respublikos paskelbta visų tautų teise laisvai apsispręsti, ligi joms visiškai atsiskiriant nuo valstybės, kurios sudėtyje jos yra, Rusija be atodainų pripažįsta Lietuvos valstybės savarankiškumą ir nepriklausomybę, su visomis iš tokio nepripažinimo einančiomis juridinėmis sėkmėmis, ir gera valia visiems už joms atsako nuo visų Rusijos suvereniteto teisių, kurių ji yra turėjusi lietuvių tautos ir jos teritorijos atžvilgiu. Kad Lietuva buvo kuomet priklausiusi Rusijai, tas faktas neuždeda lietuvių tautai ir jos teritorijai jokių pareigų Rusijos link."

Tokiu būdu Lietuvos dvi didžiosios kaimynės ir Europos supervalstybės - Vokietija ir Rusija - pripažino Lietuvos nepriklausomybę. Kaizerio vyriausybė pripažino Lietuvą dėl susidariusios jai nepalankios

13.

tarptautinės padėties ir politinių realiųjų kon-
junktūros, iš tikrųjų siekdama išlaikyti vokiečių
įtaką rytinėse žemėse. Tuo tarpu Rusija taip pat
buvo priversta skaitytis su europinio masto įvykiais
- Raudonosios Armijos katastrofišku pralaimėjimu
prie Varšuvos bei Vokietijos revoliucijos sužlugimu,
įtikinusiais bolševikus, jog pasaulinės revoliucijos
idealų įgyvendinimas turėjo būti atidėtas ilgesniam
laikui. Aišku, Lietuvos kariuomenės sėkmingi veiks-
mai prieš bolševikus ir kapsukinės valdžios greitas
žlugimas taip pat turėjo įtikinti Lenina, jog minimu
laikotarpiu būtų beprasmiška stengtis Lietuvoje įvesti
vaadinamąją tarybų valdžią.

Vokietijos ir Rusijos pripažinimo politiką nu-
lėmė realūs tarptautinės padėties ir Lietuvos gyvenimo
veiksniai.

x

Atsp. 21 egz.

Išsiųsta asmeniškai

D - P

LIETUVOS RADIJAS IR TELEVIZIJA

TARNYBINIS

2

Radio biuletenis

162

1990-02-14, 15

2.

"Amerikos balsas"Žinios

/vasario 14 - 18.30/

Sovietų Sąjungos vadovas Michailas Gorbačiovas pasisakė už tai, kad būtų imamasi visų įstatymu numatytų priemonių prieš asmenis, skatinančius tautinius neramumus šalyje. Šiandien kalbėdamas Aukščiausiosios Tarybos sesijos atidaromajame posėdyje Gorbačiovas pareiškė, jog pateikiamas projektas įstatymo dorotis su neramumais. Gorbačiovas pažymėjo, jog Sovietų žmonių likimas ir saugumas atsidūręs pavojuje, ir reikia imtis visų priemonių padaryti galą smurtiniams tautiniams sankirčiams.

Maskvos radijas pranešė, kad Azerbaidžano liaudies frontas Maskvoje surengė demonstraciją, reikalaujant atšaukti išimties stovį sostinėje Baku ir iš ten atitraukti Sovietų kariuomenę. Radijas taip pat pranešė, jog rusų pabėgėliai iš Baku surengė demonstraciją, reikalaudami, kad vyriausybė ir įstatymų leidėjai garantuotų jiems normalų gyvenimą ir darbą.

x

/vasario 15 - 6.15/

Sovietų Sąjungos Aukščiausioji Taryba, nenamtydama konkrečios datos TSRS liaudies deputatų suvažiavimo ypatingai sesijai, sudavė snūgi Michailo Gorbačiovo pastangoms skubiai prastumti radikalias reformas. Vakar Sovietų vadovas ir jo pavaduotojas Anatolijus Lukjanovas paragino Aukščiausiąją Tarybą šių metų vasario 27 dieną sušaukti ypatingą liaudies deputatų suvažiavimo sesiją tikslu praplėsti prezidento valdžią. Michailas Gorbačiovas įspėjo, kad negalima laiko eikvoti, kad sprendžiamas krašto likimas. Tačiau kai kurie deputatai girdėjo, kad tokie staigūs pakeitimai reikalauja dar

3.

desnio išigilinimo. Atidaromajame sesijos

posėdyje nubalsuota svarstyti galimybę sušaukti ypatingą TSRS liaudies deputatų suvažiavimo sesiją.

Aukščiausiosios Tarybos sesijos metu taipgi bus svarstomas Komunistų partijos valdžios monopolio panaikinimas ir įstatymų projektai dėl privачios nuosavybės.

Deputatai iš Pabaltijo paragino TSRS Aukščiausiąją Tarybą svarstyti Lietuvos, Latvijos ir Estijos suverenumo bei nepriklausomybės atstatymą. Jie nurodė, kad tokios akcijos reiktų imtis remiantis Lietuvos, Latvijos ir Estijos Aukščiausiųjų Tarybų nutariais, skelbiančiais neteisėtais ir negaliojančiais sprendimus, kurie privedė prie Sovietų įvykdytos aneksijos 1940 metais.

x

Vakar TSRS Aukščiausiosios Tarybos sesijoje Sovietų vadovas Gorbačiovas pasmerkė naujausią smurtingų tautinių neramumų bangą Sąjungoje. Jis nurodė, kad būtina imtis visų teisėtų jėgos priemonių neramumams Tadžikijoje sustabdyti. Generalinis Sekretorius pasakė, kad tautinės kovos pastato Sovietų Sąjungos žmonių saugumą ir ateitį į pavojų.

Sovietų masinės informacijos priemonės pranešė, kad nuo sekmadienio, kada Tadžikijos sostinėje Dušanbė išsižiebė riaušės, žuvo ne mažiau kaip 12 žmonių. Maskvos radijas anksčiau buvo pranešęs, kad neramumuose žuvo 37 žmonės.

Pranešimuose iš Dušanbės nurodoma, kad į sostinę atvykus papildomiems Sovietų kareiviams ir prasidėjus deryboms tarp Tadžikijos Komunistų partijos ir neformalių grupių atstovų, padėtis mieste mažiau įtempta. Pasak TASSo naujienų agentūros,

4.

respublikos vidaus reikalų ministras paskelbė, kad Tadžikijos sostinėje sužeista 143 žmonės, įskaitant 50 milicininkų ir kareivių. Vidaus reikalų ministras paskirtas Dušanbės kariniu vadu.

x

/vasario 14 - 18.30/

Sovietų Sąjungos Kompartijos atstovas Valentinus Falinas pareiškė, kad jo šalis norinti pasiekti žadėjimo, greičiausiai sutarties forma, kad susivienijusi Vokietija niekuomet negrasins jokiai Europos valstybei. Pasak Falino, Vokietija turės išsipareigoti, kad ji nevystys jokios karinės veiklos ir nebandys pakeisti dabartinių sienų. Sovietų Sąjungos atstovas tai pareiškė Strasbūro konferencijoje Prancūzijoje, kur posėdžiauja Europos parlamentas. Falinas pareiškė, kad Vokietijos išsipareigojimai turėtų būti nustatyti taikos sutartyje, pagal kurią oficialiai buvo užbaigtas Antrasis pasaulinis karas.

x

/vasario 15 - 6.15/

Prezidentas Bušas pareiškė, kad, Sovietų Sąjungai priėmus jo planą dėl karinių pajėgų mažinimo Centrinėje Europoje, pasiektas svarbus proveržis. Pasak prezidento, Sovietų sprendimas pašalina kliūtį siekiant sudaryti sutartį dėl abipusio konvencinių karinių pajėgų Europoje mažinimo.

Prezidentas Bušas taip pat aukštai įvertino Sovietų Sąjungos, JAV, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos susitarimą kartu su Rytų ir Vakarų Vokietija vesti derybas dėl Vokietijos susivienijimo. Bušas nurodė, kad telefoniniame pokalbyje su Vakarų Vokietijos kancleriu Helmutu Koliu pasiūlykė, kad abu kraštai pilnai sutaria šiuo klausimu. Šį planą remia ir Rytų Vokietijos Ministrų Tarybos pirmininkas Hansas Modrovas, kuris nurodė, kad

5.

tatai suderins keturių didžiųjų valstybių, Rytų bei Vakarų Vokietijų interesus. Tačiau Lenkija taip pat reikalauja dalyvauti derybose dėl Vokietijos, susivienijimo. Varšuva nori užtikrinti, kad suvienyta Vokietija nekels pretenzijų į buvusias Vokietijos teritorijas, kurios po Antrojo pasaulinio karo atiteko Lenkijai.

Rytų Vokietijos Ministrų Tarybos pirmininkas Modrovas, baigęs dviejų dienų vizitą Bonoje, sakėsi esąs nusivylęs, kad Vakarų Vokietija atsisakė šiuo metu suteikti Rytų Vokietijai 9 milijardus dolerių paramos.

Vakarų Vokietija laukia kovo mėnesį įvyksiančių rinkimų rezultatų. Bonos valdžios atstovai nurodė, kad nenori sudaryti susitarimo su vyriausybe, kuri už mėnesio greičiausiai bus pakeista kita.

x

/vasario 14 - 18.30/

Sovietų Sąjunga šių metų pirmąją ketvirtį vienu trečdaliu - nuo trijų milijonų iki dviejų milijonų tonų - sumažino naftos eksportą Lenkijai. Priežastis nenurodyta, tačiau lenkų spaudoje skelbiama, kad Maslva buvo pasisiūliusi sumažinti naftos eksportą Rytų Europos kraštams, tikėdamasi ją realizuoti pasaulinėje rinkoje ir išigyti daugiau tvirtos valiutos.

x

Vatikano radijas

/vasario 14 - 20.00/

Popiežius Jonas Paulius II šiandieninės bendrosios audiencijos metu pranešė, jog ketvirtą kartą lankysis Lenkijoje. Kelionės tikslė data dar nėra nustatyta.

x

"Amerikos balsas"

/vasario 15 - 6.15/

JAV ir Vengrijos atstovai Budapešte pasirašė susitarimą, pagal kurį numatoma šią vasarą siųsti pirmuosius amerikiečius savanorius į Vengriją. Pasak taikos korpuso direktoriaus, sudaromos sąlygos savanoriams paruošti dirvą geresnei ekonomikos atečiai Vengrijoje. Jis nurodė, kad birželio mėnesį 60 amerikiečių savanorių vyks į Vengriją ir dar 60 - į Lenkiją.

Amerikos taikos korpuso direktorius jau anksčiau buvo pareiškęs, kad neoficialiai tariamasi dėl taikos korpuso darbo Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje, tačiau pridūrė, kad bet kokia parama Pabaltijo kraštams turėtų būti susitarimo su Sovietų Sąjunga dalimi.

x

Vatikano radijas

/vasario 14 - 20.00/

Vasario 13 dieną Alytuje, ant tilto per Nemuną, buvo atidengtos trys iš keturių stalinistų nugalėtų paminklinių lentų pirmajam karininkui, žuvusiam kovose už Lietuvos nepriklausomybę, Antanui Juozapavičiui. Tuo pačiu tiltui grąžintas senasis jo pavadinimas. Tiltas vėl vadinsis garbingo karininko vardu.

Vasario 13-ąją alytiškiai paminėjo Antano Juozapavičiaus žuvimo 71-ąsias metines. Šis karininkas žuvo už Lietuvos laisvę, būdamas vos 20 metų amžiaus.

Paminklinės lentos atlietos pagal skulptoriaus Juozo Zikaro gipsines kopijas, kurias išsaugojo skulptoriaus dukra Alytė Zikaraitė.

Padėję prie memorialinių lentų gėles, žmonės patraukė Alytaus Antros parapijos bažnyčios link,

7.

kurios teritorijoje palaidotas Antanas Juozapavičius. Vakare už žuvusį karininką šioje bažnyčioje buvo aukojamos šventos mišios.

x

Taip pat vasario 13-ąją Alytuje, Politechnikumo salėje, susitikimo su miesto karinio komisarato atsakingais darbuotojais metu buvo perskaitytas šios mokslo įstaigos moksleivių pareiškimas LTSR AT Prezidiumui. Pareiškimе 307 šaukianojo amžiaus Alytaus politechnikumo moksleiviai atsisakė tarnauti Tarybinėje armijoje.

x

"Amerikos balsas" "Kaip Lietuvoje ruošiamasi
/vasario 14 - 18.30/ paminėti Vasario 16-ąją"

Poryt - Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 72-osios metinės. Kaip praneša mūsų specialus korespondentas Romas Sakadolskis, daugelyje Lietuvos miestų ir miestelių ruošiamasi atidengti paminklus bei kitais būdais pagerbti kovotojų už Lietuvos laisvę atminimą.

Kaune, Karo muziejaus sodelyje, baigiama atstatyti nepriklausomos Lietuvos memorialus. Vasario 16-ąją 12 val. bus pašventintas ir atidengtas paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę. 14 val. 30 min. Aukštųjų Šančių karių kapuose bus Lietuvos kariuomenės karių pagerbimas.

Analogiškai renginiai ruošiami ir kituose Lietuvos miestuose. Antai Panevėžyje 15 val. bus eisena į Ranygelos kapines, kur bus pagerbti Lietuvos savanoriai. Šiauliuose numatyta aplankyti savanorių kapus senosiose miesto kapinėse po miš^{ių} Petro ir Povilo bažnyčioje. Po mitingo, 14val., bus eitynės į Sukilėlių kaimelį, kur bus padėtos gėlės prie Nepriklausomybės paminklo. Kretingoje

8.

14 val. bus atidengtas Nepriklausomybės paminkas. Pakruojo rajone, Rozalimo miestelyje, Nepriklausomybės paminklas bus atidengtas 13 val. Tą pačią valandą Prienuose – paminklas kunigaikščiui Kęstučiui. Laukuvoje, Šilalės rajone, bus atidengta memorialinė lenta tremtinės Dalios Grinkevičiūtės atminimui. Pilviškiuose bus pašventintas kryžius rezistencijos kovose žuvusiems atminti.

Čia, Vilniuje, Lietuvos TSR vadovybės iniciatyva rengiamas Lietuvos nepriklausomybės minėjimas Operos ir baleto teatro rūmuose. Jis įvyks rytoj, vasario 15-ąją, Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo išvakarėse. Kaip praneša Sąjūdžio informacijos agentūra, pakviesti LTSR ir TSRS liaudies deputatai, Sąjūdžio Seimo nariai, opozicinių partijų atstovai. Kiek žinoma, vienintelis pranešėjas bus LKP pirmasis sekretorius Algirdas Brazauskas.

Vasario 16-osios įvykiai Lietuvos sostinėje taip pat siejasi su Lenino paminklu. Nepriklausomybės atstatymo minėjimo renginiais rūpintis buvo pavesta miesto jaunimo organizacijų komitetui. Jaunimas sumanė suruošti mitingą Lukiškių aikštėje, prie Lenino paminklo. Sąjūdžio Vilniaus taryba pasisakė prieš tokį renginį, laikė tai provokaciniu veiksmu. Nutarė pati ruošti mitingą Katedros aikštėje. Vakar po ilgų diskusijų galiausiai jaunimas ir Vilniaus taryba susitarė: šį penktadienį, 16 valandą, Lietuvos moksleivių rūmuose ruošinama akademinė valanda "Jaunuomenės uždaviniai nepriklausomybės priešaušryje". Pranešimus numato skaityti ilgamečiai politiniai kaliniai Petras Plumpa, Viktoras Petkus ir istorikas Taujanskas iš Kauno bei filosofas Arvydas Juozaitis iš Vilniaus. Akademinei valandai pasibaigus jaunimas eis į Ka-

9.

tedros aikštę, kur apie 19 val. įvyks Vilniaus Sąjūdžio mitingas, lozungu "Būkime verti laisvės". Paskeliui, tačiau, bus sustota prie kitų Vilniaus vietų. Pasakoja jaunimo organizacijų komiteto pirmininkas, ateitininkų veikėjas Saulius Galadauskas:

- Į Katedros aikštę eisime labai tokiu ilgu keliu. Pirmisiais eisim prie AT rūmų, kur įvyks kerinių bilietų ir prirašymo liudijimų gražinimo akcija. Šiai akcijai yra ruošiasi ilgai. Sumanytojai tos akcijos yra jaun lietuviai. Buvo įvairių irgi prieštaravimų, gal nereikėtų tokią dieną daryt, bet jaunimo kantrybė baigiasi, o argumentai yra labai rimti. Nors AT priima kiekvieną kartą vis pažangesnius įstatymus, bet įstatymai be pilietinio nepaklusnumo akcijų, be konkrečių palaikymų iš objektų, šiuo atveju - iš jaunimo, gali būti visiškai tušti. Todėl mes manom, kad tikslinga net ir šią dieną yra rinkti bilietus, ir prie AT bus renkami bilietai. Paskui eisime Gedimino prospektu, aplenkdami tą nelemtąją Lenino aikštę, dėl kurios čia ir kilo visos kalbos, kontroversijos. Iš kilo įvairiausių gandų gėdelių, kad jaunimas ruošiasi nuverst Leniną. Jaunimas to Lenino nesiruošia versti, nesiruošia visiškai jo liest Vasario 16-tą. Jaunimas pasitarė, kad tegul jis paskutines dienas Lietuvoj praleidžia ramiai. Tuo labiau, kad dar yra organizacijų, kurioms brangus jį kaip vėdas. Vardan tolerancijos, vordan vienybės mes išvis atsisakom bet kokių akcijų toj vadinamoj Lenino aikštėj. Vairganto gatve praeisim, ir po to Vasario 16-osios gatvele nueisim, padėsime gėlių, vainikų prie paminklinės lentos 1863 metų sukilėliams, kurie buvo pakarti. Tarp kitko, turime ^{istoriku} duomenų, kad kartuvės stovėjo lygiai toj vietoj, kur dabar ir stovi Leninas.

Po mitingo Katedros aikštėje ir mišių Arki-katedroje jaunimas eis pro namą, kuriame buvo pa-skelbta nepriklausomybė. Pro Aušros vartus. Eis , iki Rasų kapinių, prie kankinių kryžiaus.

Galadauskas:

- Rusų kapinėse padėsim vainikus mūsų tautos didvyriams, mūsų tautos išžymėms. Ir Basanavičių ir savanorių kapus pagerbsim ir prie kankinių kryžiaus "Amžiną atilsį" sugiedosim. Dalis jaunimo - tai "Romuvos" jaunimo sąjunga, gedininaičiai žygeiviai, mūsų pagonys, jie eis į Gedinino kalną, į Bekešo kalną, kuri vadina Ugnies kalnu, ir ten degins ugnį.

x

"Laisvosios Europos" "Pranešimas iš Vašingtono"
radijas

/vasario 14 - 19.00/

Prie mikrofono Augustinas Liepa:

- Keliolika Amerikos pabaltiečių atstovų pir-madienį lankėsi Baltuosiuose rūmuose, kur jiems buvo pasakyta, jog Amerikos vyriausybė jaučia, kad Pabaltijo valstybių veržinasi į nepriklausomybę negalima sulaikyti. Susitikimas įvyko vyriausybės kvietimu. Pabaltiečių atstovus pasitiko trys vy-riausybės pareigūnai: du iš Baltųjų rūmų ir vie-nas iš Užsienio reikalų ministerijos. Pastarąją atstovavo ministro padėjėjo Europos reikalams pa-vaduotojas, ką tik sugrįžęs iš Maskvos, kur jis lankėsi drauge su užsienio reikalų ministru Bei-keriu.

Amerikos pabaltiečių grupei buvo pasakyta, kad Beikeris, Maskvoje atsakinėdamas į Aukščiausiosios Tarybos narių klausimus, padarė tvirtą pareiškimą Pabaltijo valstybių klausimu. Beikeris pakartojo, kad JAV niekada nepripažino tarybinio Pabaltijo valstybių užgrobimo.

11.

latvių sąjungos atstovu Ojaru Kalniniu. Kalninis sakė, kad atrodo, jog JAV vyriausybė yra labai optimistiškai nusiteikusi. Ji mano, kad pabaltiečiai juda kaip tik taip, kaip visi norėtų, kad jie judėtų. Veržimasis į nepriklausomybę, atrodo, nesulaikomas. Kalninis sakė, kad Vašingtonas Pabaltijo respublikų klausimą laiko vienu didesniu užsienio politikos klausimu. Vyriausybės atstovai susitikimo kalbėjo, kad JAV mano, jog Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybės paskelbimas gali įvykti ateinančiomis savaitėmis, bet tikriausiai tai nėnesių klausimas.

Amerikos pabaltiečiai pasisakė dėl būsimų prekybos sandėrių su Tarybų Sąjunga tuo atveju, jeigu jai būtų teikiamos didžiausio palankumo sąlygos. Pabaltiečiai siūlo aiškiai skirti Pabaltijo valstybes nuo Tarybų Sąjungos.

Vašingtono vyriausybės atstovams buvo perduotas pabaltiečių susirūpinimas, kad iš Rytų Europos išvedami tarybiniai daliniai galėtų būti siunčiami į Pabaltijo valstybes.

Kalninis sakė, jog vyriausybė svarsto, kaip Amerika turėtų pasielgti, jei viena kuri Pabaltijo valstybė paskelbtų savo nepriklausomybę. Tada kiltų klausimas, ar JAV reikėtų pripažinti naująją vyriausybę, nes jos juk niekada neatšaukė senosios vyriausybės pripažinimo.

x

"Amerikos balsas""Lietuva istorijos verpetuose"

/vasario 14 - 18.30/

/Tęsinys/

Šiandien pradėsime Vakarų valstybių pripažinimo politikos kai kurių aspektų apžvalgą. Straipsnio autorius Saulius Sužiedėlis.

Versalio sutarties pasirašymas neišsprendė Europą varginančių ekonominių bei nacionalinių prob-

lemų. Nuo 1919 metų vasaros Rytų Europoje dar vyko kovos, turinčios nuspręsti viso kontinento socialinę bei politinę struktūrą. Tarptautinis revoliucinis judėjimas, vienu metu persimetęs į Vengriją ir Vokietiją, turėjo trauktis, ypač po to, kai Raudonoji Armija 1920 metų rugpjūčio mėnesį buvo sumušta prie Varšuvos. Tuo pačiu laiku bolševikai jau tvirtino savo valdžią ne tiktai Rusijos centre, bet ir buvusios carinės imperijos pietiniuose pakraščiuose. Turbūt dar didesnę reikšmę turėjo nepriklausomybės siekiantys arba ją jau išsikovoję tautiniai judėjimai, išardę senąsias monarchines imperijas, tačiau kartu patekę į tarpusavio konfliktus. Pavyzdžiui, atsistačiusi Lenkija jau siekė vadovaujančio vaidmens Rytų Europoje, o tam priešinosi ukrainiečiai, lietuviai ir kiti Lenkijos kaimynai.

Į visa tai turėjo atsižvelgti Antantės valstybės, iš kurių Anglija iš pradžių rodė didžiausią dėmesį Pabaltijui. Mat, žiūrint iš istorinės perspektyvos, Anglija turėjo svarbiausius ekonominius ryšius su Maskva ir Pabaltijū jau nuo XVI amžiaus. Estijos ir Latvijos uostų reikšmė bei jų geopolitinė padėtis nulėmė tai, kad jau 1918 metais Anglijos vyriausybė de facto pripažino Estiją ir Latviją. Tai išryškino tam tikrą paradoksą, gana gražiai išreikštą istoriko Frano Čepėno. Jis rašo: "Nors Versalio taikos konferencijos svarstymuose teoriškai Lietuvos pripažinimo klausimas buvo palankesnis Lietuvai dėl jos istorinės praeities, nei Latvijai ir Estijai, kurios iki tol niekada nebuvo buvusios savarakiškos valstybės, tačiau dėl Latvijos ir Estijos uostų ir jų reikšmės sąjungininkams prekybos santykius vystyti šių valstybių pripažinimo klausimas buvo lengviau ir greičiau išspręstas".

Ką reiškia de facto pripažinimas? Čia galima pasikliauti Prano Čepėno duotu paaiškinimu "Naujųjų laikų Lietuvos istorijos" antrajame tome: "Valstybės de facto yra laikinis, sąlyginis, bet ne galutinis išsisteigusios valstybės ar jos vyriausybės pripažinimas. Su tokia valstybe diplomatiniai santykiai palaikomi tik skiriant ypatingus įgaliojotinius, bet nėra skiriami normalūs diplomatiniai atstovai. Jie siunčiami į naujai išsistigusią valstybę tirti vietoje tikrą padėti, bet jie nėra diplomatinio korpuso nariai ir nesinaudoja diplomatinėmis privilegijomis. Tuo tarpu de jure valstybės pripažinimas jau reiškia normalių santykių užmezgimą ir diplomatinių atstovų paskyrimą".

1918 metų gruodžio 12 Švedija pripažino Lietuvą de facto. Pirmoji Antantės didžioji valstybė pripažinusi Lietuvą tuo pagrindu, buvo Japonija - 1919 metų sausio 3 dieną. Po to Norvegija de facto pripažino Lietuvą tu pačių metų liepos 22. Anglija buvo pirmoji iš didžiųjų Vakarų sąjungininkių, pripažinusių Lietuvą de facto - 1919 metų rugsėjo 15 dieną. Prancūzija pasekė Anglijos pavyzdžiu tai 1920 metų liepos 11 dieną, o JAV - 1922 metais ir de facto, ir de jure.

Iš Anglijoje išspausdintų dokumentų paaiškėja, jog Londonas buvo palankiausias iš Vakarų supervalstybių Lietuvos valstybės pripažinimui. Anglijos vyriausybė skatino ir kitus sąjungininkus pripažinti Lietuvą bei kitas Pabaltijo valstybes de jure. Taip pat pažymėtina, kad 1919-20 metais Londonas labiausiai rėmė Lietuvos aspiracijas Vilniaus klausimu. Jau 1920 metų balandžio mėnesį aukšto rango anglų pareigūnas Gregoris siūlė užsienio reikalų ministrui lordui Kerzonui pripažinti Pabaltijo valstybes, aiškindamas, kad pri-

pažinus Lietuvą bus lengviau atsisipirti vokiečių spaudinui Klaipėdos klausinu. Vis dėlto Anglijos palankus nusistatymas Lietuvos atžvilgiu nepadėjo išrūpinti Lietuvai greito de jure pripažinimo iš sąjungininkų ambasadorių konferencijos narių, nors buvo aišku, kad, Lietuvą pripažinus de facto, Anglijos ir Prancūzijos de jure Lietuvos pripažinimas buvo tikrai laiko klausimas. Lietuvos de jure pripažinimą dar uždelsė Lietuvos kova su Lerkijos agresija Vilniuje, taip pat Nemuno internacionalizacijos klausimas. Anglija ir Prancūzija de jure Lietuvą pripažino tikrai 1922 metų gruodžio 20 dieną.

Nepaisant rimtų krizių ir konfliktų, kurie, suprantama, trukdė Lietuvos valstybės pripažinimą, šitoks vėlyvas gestas Lietuvai iš Londono ir Pariziaus pusės yra vis dėlto keistas, nes Lietuva tapo tarptautinės bendrijos pilnatėisis narys daugiau negu metai prieš Anglijos ir Prancūzijos pripažinimą. 1921 metų rugsėjo 22 dieną Tautų Sąjunga priėmė Lietuvą nariu. Kiek anksčiau Šveicarija, kurioje ne tik Tautų Sąjunga, bet ir kitos tarptautinės organizacijos turėjo savo būstines, pripažino Lietuvą de jure.

Turbūt sunkiausia politinė kova dėl Lietuvos valstybės pripažinimo vyko JAV.

x

Atsp. 21 egz.

Išsiųsta asmeniškai

S - G

LIETUVOS RADIJAS IR TELEVIZIJA

TARNYBINIS

2

176

Radio biuletenis

1990-02-16, 17

2.

"Amerikos balsas" "Prezidento Bušo pareiškimas
/vasario 17 - 18,30/ Lietuvos nepriklausomybės
šventės proga"

Vakar prezidentas Džordžas Bušas pasirašė pareiškimą, skelbiantį 1990-ųjų metų vasario 16 dieną Lietuvos nepriklausomybės diena. Proklamacijoje rašoma, kad tautos gimimas yra reikšmingas įvykis, kuris amžiams įrašo tautos vardą į istorijos kroniką, kuris skatina ir įkvepia tuos, kurie gyvena po jos vėliava ir idealais.

Prieš 72 metus, 1918 metų vasario 16-tą, Lietuvos gyventojai realizavo ilgai paneigtą nepriklausomybės svajonę. Laisva Lietuvos respublika gyvavo iki tragiškų įvykių 1940 metais, kai Sovietų kariuomenė įvykdė invaziją ir ją okupavo. Tai buvo vos prieš vienerius metus pasirašyto Molotovo-Ribentropo pakto pasekmė, rašoma dokumente.

Prezidento proklamacijoje toliau sakoma: Lietuvos ir jos kaimynų - Estijos ir Latvijos - kova įkvėpė daugelį žmonių, kurie laikė, jog senų imperijų griuvimas pranašauja taiką ir laisvę Europoje. Kai šie nuoširdūs lūkesčiai buvo užgniaužti totalitarinės agresijos, laisvę mylintys vyrai ir moterys visame pasaulyje buvo su pagrindu pasipiktinę. Nesiliaujanti Baltijos dilema, rašoma Bušo proklamacijoje, lieka neišspręstu Stalino eros palikimu. Tačiau demokratinis atsibudimas Lietuvoje teikia vilčių, kad žmonių politinės, ekonominės ir socialinės teisybės lūkesčiai bus realizuoti.

Drąsieji Lietuvos vyrai ir moterys 1918 metų vasario 16-tą mė siekti teisingų ir garbingų tikslų. Mes patvirtiname savo paramą ir pagarbą lietuvių tautai, prisimindami tos dienos reikšmingumą nūdien. Tai 72-osios Lietuvos nepriklausomybės metinės.

3.

Toliau prezidento proklamacijoje rašoma, kad remdamasis atstovų rūmų rezoliucija dėl Lietuvos nepriklausomybės dienos, įgaliojančia šalies prezidentą skelbti atitinkamą proklamaciją, prezidentas Bušas skelbia 1990 metų vasario 16-tą Lietuvos nepriklausomybės diena ir kreipiasi į visus amerikiečius atitinkamomis ceremonijomis patvirtinti savo išsipareigojimą demokratijos ir laisvės principams.

x

"Amerikos balsas" "JAV valstybės sekretoriaus
/vasario 16 - 18.30/ Džeimso Beikerio sveikinimas"

Brangusis pone Lozoraiti! Man labai malonu Jums ir visiems Lietuvos gyventojams perduoti geriausius JAV vyriausybės ir gyventojų linkėjimus 72-ųjų Jūsų valstybės nepriklausomybės metinių proga. Narsi vieningų Lietuvos žmonių kova už laisvę nustebino pasaulį. Taikios evoliucinės Jūsų Pabaltijo tautos pastangos yra pavyzdys kitiems, vis dar kovojantiems už tautinio palikimo atgavimą.

Per metus Rytų Europoje įvyko tikras laisvės renesansas. Lietuva ir jos Pabaltijo kaimynės - Estija bei Latvija - pradėjo dalyvauti toje didžiulėje istorinių pasikeitimų bangoje, nešančioje demokratią šalims, pirmiau buvusioms autoritarizmo kontrolėje. Aš pilnas vilčių, kad Jūsų šalis greitai galės džiaugtis kuo pilniausiomis demokratijos laisvėmis.

JAV nepripažįsta ir nepripažins prievartinės Lietuvos inkorporacijos į Sovietų Sąjungą. Mes visada palaikome Lietuvos gyventojus, taikiai siekiančius jiems priklausančių teisių. Jau padaryta pažanga skatina mus laukti tolesnio Lietuvos apsišprendimo klausimo vystymosi bei pilnesnės jo išraiškos.

Nuoširdžiai jūsų, Džeimsas Beikeris.

x

"Laisvosios Europos" "Tautos veterano J. Urbšio
radijas linkėjimai
/vasario 15 - 19.00/

Prie mikrofono Aušra Jurašienė, kuri apilankė tautos veteraną Juozą Urbšį ir štai ką praneša:

- Paskutinysis nepriklausomos Lietuvos užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys pasitinka šią Vasario 16-ąją žvelgdamas į šviesesnę savojo mūšio vaizdą. Kelis dešimtmečius stovėjęs po jo langais VI forte Kaune tarybinis tankas - paminklas nuverstas, likęs tik postamentas. Po pusės šimtmečio priespaudos Lietuva vėl ryžtingai siekia nepriklausomybės. Apie tai ir sukasi dešimtąją dešimtmetį gyvenančio buvusio užsienio reikalų ministro mintys. Jo nuomone, jau žengti svarūs žingsniai į Lietuvos nepriklausomybę, sudarytos prielaidos. Antrosios TSRS liaudies deputatų suvažiavimas, nors ne visai ekspresis verbis, bet vis dėlto pasmerkė Molotovo-Ribentropo pakto slaptuosius protokolus, 1940 metų ultimatumą ir neteisėtus Tarybų Sąjungos kėslus. Praeitą savaitę Lietuvos Aukščiausioji Taryba padarė tą patį išakmiau. Dabar, jei būtų gera valia, ypač iš Tarybų Sąjungos pusės, nes iš Lietuvos pusės ji yra, reikėtų sėsti prie derybų stalo ir stengtis, Urbšio nuomone, grąžinti padėtį prie 1939 metų spalio 10 dienos sutarties. Tos sutarties preambulė sako, kad Lietuva ir Tarybų Sąjungos santykiai draugiški, grindžiami 1920 metų liepos 12 dienos taikos sutartimi, taip pat nepuolimo sutartimi. Žodžiu, Tarybų Sąjunga ta sutartimi kalba su Lietuva kaip su nepriklausoma valstybe. Man atrodo, sako Juozas Urbšys, kad toji sutartis galėtų būti pirmasis pagrindas Lietuvai tartis su Tarybų Sąjunga dėl nepriklausomybės grąžinimo. Juo labiau, kad ji niekad nebuvo formaliai atšaukta. Savo laiku

ši sutartis buvo panaudota kaip klastingas manevras, bet ištartas žodis pasilieka. Buvęs Lietuvos užsienio ministras sakė daug vilčių dedas į šią 1939 metų sutartį, kurią dabar, derantis su Tarybų Sąjunga, reikėtų papildyti naujom realijom.

Kalbėdamas apie tai, kas svarbiausia šiame Lietuvos politinio gyvenimo etape, Juozas Urbšys išskyrė dvi klausimų grupes: ekonominį savarankumą ir partijų tarpusavio santykius. Jo nuomone, derėtų labiau susirūpinti Lietuvos ūkio savarankumu, kuri Maskva pripažino nuo sausio 1 dienos, bet paprastas pilietis šiandien nejaučia jokių poslinkių. Juozas Urbšys laiko teigiamu reiškiniu Lietuvos Komunistų partijos išėjimą iš Maskvos pavaldumo. Jo nuomone, kitų požiūry lietuvių neturėtų dėl komunistų praeities nusikaltimų neigti ir atnesti naują Lietuvos Kompartiją, nes joje jau nebe tie žmonės, kurie pročiai lietuvių tautai nusikaltę.

Primename, kad pats Juozas Urbšys trylikos metų kalintas tarybiniuose kalėjimuose. Šiandien buvęs Lietuvos užsienio reikalų ministras mano, kad kitoms partijoms, o ir Sąjūdžiui, reikėtų eiti į Lietuvos nepriklausomybę kartu. Partijoms, kurios tik pradeda kurtis, nederėtų, Urbšio nuomone, skaldytis ir ypač vienai prieš kitą kovoti. Kiekviena partija turėtų skelbti savo programą, ką ji padarė, ką ketina ir gali padaryti, o ne ribotis kitų partijų kritika ir jos narių puolimu, karvais net pravardžiovimu. Žmonės spręs apie partijas pagal jų darbus, o ne pagal jų požiūrį į kitas partijas, sakė jis.

Brigdama pokalbį su paskutiniuoju nepriklausomos Lietuvos užsienio reikalų ministru paklausiau, ką jis norėtų palinkėti savajai tautai, taigi ir mūsų klausytojams, nepriklausomybės šventės pro-

6.

ga. Juozas Urbšys sakė: lietuvių tautai norėčiau palinkėti, kad ji gyventų sveiką gyvenimą, kreiptų didesnę dėmesį į doros klausimus, kad visiškai atsiribotų nuo alkoholizmo, nes, mano manymu, Lietuva galės gyvuoti tik tada, jei netrūks joje lietuvių, atskirų žmonių, tvirtai nusistačiusių būti Lietuvos patriotais ir veikiančių šitaip. Nepriklausomą Lietuvą apginti galima tik, jeigu kiekviena atskira šeima, kiekvienas atskiras žmogus įsisaugotų lietuviybės reikalingumą ir jo laikysis, pažymėjo Juozas Urbšys.

Buvusio užsienio reikalų ministro atsiminimai apie 1939-1940 metus išversti į rusų kalbą ir godingai skaitomi. Taip pat išversti į vokiečių kalbą. Netrukus išeis jo prisiminimų vertimas italų kalba.

X

"Amerikos balsas""Vytauto Landsbergio žodis"

/vasario 16 - 18.30/

Mūsų specialus korespondentas Vilniuje Romas Sakadolskis pakvietė LPS Seimo tarybos pirmininką Vytautą Landsbergį tarti žodį Lietuvos nepriklausomybės šventės proga.

Landsbergis:

- Šiandieną norisi pamąstyti, ką reiškė vasario 16-oji tada, kai buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė 1918 metais, ir dabar. Tada Lietuva buvo tokioj padėty, kai į ją pretendavo anksčiau ją valdžiusi Rusija ir ją tuo metu okupuojanti Vokietija. Iš tikrųjų abi tos didelės galingos šalys buvo pralaimėjusios karą. Ir štai tas pralaimėtas karas, ipareigojimai, kurie daugiau ar mažiau spaudė Vokietiją ir Rusiją, sudarė galimybę Lietuvai savo atstovų lūponis pareikšti savo tautos teisę atkurti savo valstybę. Dabar irgi galime išvelgti

7.

panašumo. Didžioji rusų imperija, vadinama Tarybų Sąjunga, irgi yra pralaimėjusi didžiausią trečiąją pasaulinį karą, kurio tikslas buvo visomis priemonėmis užvaldyti pasaulį. Ir dabar yra atitraukinas ir iš Afganistano, ir iš Rytų Europos. Yra pastangos sustoti kur nors, pasilaikyti sau Baltijos valstybes, pasilaikyti valdžią toje pralaimėjusioje Tarybų Sąjungoje. O laimėtojai nepakankamai reikalauja, per mažai diktuoja savo sąlygas. Bet vis dėlto irgi tai yra padėtis, kurioje Lietuva gali pareikšti savo teises, ir jas reiškia. Tada buvo uždavinys sukurti Lietuvos valstybės aparatą, kuris padėtų apginti Lietuvą. Žmonės balsavo perma savo lietuviškai valdžiai, žinoma, ir savanorių šautuvais. Dabar tas valstybės aparatas yra, šioks ar toks, kurį reikia remontuoti arba perdirbti, kad geriau veiktų. Ar galėsime jį rintai perdirbti lems, žinoma, pirmiausiai rinkimais, nes dabartiniai vadovai didelių remontų dar nenorėjo. Rinkimų kelias yra irgi kelias į Lietuvos nepriklausomybę.

Ir tada Lietuvoje veikė įvairios partijos, besipešančios tarpusavyje, o vis dėlto sugebėjusios, tiesa, išskyrus turbūt vieną jų, Jungtis Lietuvos Taryboje ir paskelbti nepriklausomybę. Ir dabar yra ir partijų, ir ginčų, polemikų. Ir vis dėlto kai kada pavykdavo susitelkti įvairioms jėgoms, net ką tik baigusios savo laikotarpį Aukščiausiosios Tarybos salėje, tam labai įvairių deputatų būriui, kad, nepaisant tos įvairovės, būtų priimti Lietuvai svarbūs nutarimai. Dabar tas sąlygi pranašumas prieš anuos laikus dar ir tas, kad Lietuvoje yra platus politinio ir dvasinio atgimimo judėjimas - Sąjūdis. Sąjūdį Lietuva dar galėtų geriau panaudoti. Ir savo ruožtu Sąjūdis dar turi labai daug darbo.

8.

Ateina rinkimai, kurie atrodo svarbus žingsnis kelyje į laisvę ir nepriklausomybę. Ir praeis jie. Matysim, kad tai buvo vienas iš žingsnių, kad reikalingi dar kiti, tolesni. Reikalingas labai įvairus darbas. Ir vis dėlto padėtis gali būti pasikeitusi po rinkimų. Sąjūdis prieš pusantų metų paskelbė savo suvažiavime Lietuvos gelbėjimo programą ir vykdė ją, ir spaudė, reikalavo, kad ir valdžia vykdytų. Ir nemaža buvo padaryta. Dabar gali taip atsitikti, kad pats Sąjūdis galės dalyvauti valdžioje, arba net turėti valdžią. Ir tai daug didesnė atsakomybė. Ir daug sunkesnis uždavinys. Sąjūdis nevengs, žinoma, jeigu rinkėjai pasitikės juo, to sunkaus darbo ir tos atsakomybės, kuri jam tektų. Bet ir tai bus tikrai priemonė dirbti Lietuvai. Ne vien skelbti, bet iš tikrųjų sukurti nepriklausomą valstybinį ir laisvos visuomenės gyvenimą. Pats didžiausias Lietuvos ir dvasinio atgimimo uždavinys yra daug didesnis ir toliau siekiantis, negu šitie rinkimai. Labai norisi tikėti, kad per ateinančius metus bus padaryta ne mažiau, gal dar daugiau, negu per praėjusius. Kad 1991-ųjų metų Vasario 16-tą jau niekaip neateitų į galvą sutikti trispalvėmis, kurios būtų perrištos juoda^{is} kaspinais. Šiandien tokių minčių yra. Nepriklausomybė, kai dar neturime nepriklausomos valstybės. Bet jeigu taip džiaugsmingai su viltin šventėme prieš metus Vasario 16-ąją, tai neturėtumėm būti nusiminę ir šiemet. Daug padarėme. Paėjo me į priekį nemažai, tikrai iš tiesų, kaip gera būtų viltis, dirbti ir pasiekti, kad būsimoji Vasario 16-oji būtų tikra nepriklausomybės šventė.

"Laisvosios Europos" "Lietuvos atstovo Vašingtone
radijas S. Lozoraičio žodis"
/vasario 15 - 19.00/

Vasario 16-osios sukakties išvakarėse gavau valstybės sekretoriaus Džeimso Beikerio man, kaip Lietuvos atstovui Vašingtone, adresuotą laišką, kuriuo jis perduoda JAV vyriausybės ir žmonių vardu nuoširdžius sveikinimus. Valstybės sekretorius Beikeris tęsia seną tradiciją, kurios dėka mūsų nepriklausomybės atstatymo sukaktis yra panaudojama išreikšti JAV nusistatymą mūsų okupuotos valstybės atžvilgiu ir patvirtinti nepaprastai stiprius draugiškus ryšius, kurie sieja lietuvių bei amerikiečių tautas.

Šių metų laiške valstybės sekretorius pažymi, kad drąsi vieningos lietuvių tautos kova už laisvę padarė išpūdį visam pasauliui. Šitokiu būdu jis patvirtina, ką mes visų užsienyje matome ir jaučiame. Viešosios opinijos simpatijos yra Lietuvos pusėje. Ir net tolimiausioje šalyje mūsų tėvynės vardas yra žinomas bei minimas su pagarba. Beikeris stato Lietuvą kaip pavyzdį kitoms tautoms, siekiančioms laisvės. Kitaip sakant, jis išreiškė ištikinimą, kad lietuvių tautos kovos už laisvę būdai bei formos yra teisingos. Ne jėgos panaudojimas, ne išpuoliai, provokacijos, o rinta argumentacija, lėtas, bet ir nuolatinis įvairių ryšių su Sovietija nutraukimas, savos valstybinės administracijos, ekonomikos, žodžiu, viso gyvenimo pertvarkymas yra tikslingiausios formos kovoje už nepriklausomybę.

Man atrodo, kad yra taipgi svarbu iškelti kitą faktą. Būtent, kad valstybės sekretorius, pakartojęs, jog JAV nepripažįsta ir nepripažins Lietuvos inkorporacijos, yra šalia lietuvių tautos, sie-

10.

kiančios taikingu būdu savo teisių įgyvendinimo. Taigi mes galime tikėtis iš didžiojo Lietuvos sąjungininko moralinės ir politinės paramos. Mūsų pastangoms abi yra reikalingos.

Tačiau, nors ir galime šiandien pasidžiaugti pasaulio viešosios opinijos simpatija bei parama, neužmirškime, jog politikoje pats svarbiausias faktorius yra ir bus mūsų pačių pasiryžimas tęsti labai sunkią kovą, niekad nepavargti, niekad nenusiminti, niekad nenustoti drąsos, visad vengti vidaus kivirčų, baimės ir grynai egoistinių siekių, nesvarbu, ar jie liestų politines ambicijas, ar medžiaginius pasipelnymus. Atginti turime ne tikrai politiniai, bet ir dvasiniai. Kitaip visi mūsų padaryti svarbūs žingsniai laisvės kryptimi galėtų pasidaryti tušti.

Rytų Europoje įvykę politiniai pasikeitimai yra nepaprasta proga ne tikrai mums, bet ir visam pasauliui pagaliau toje srityje išgydyti visas ilgos dominacijos žaizdas, sustiprinti senąją Europos kontinentą ir tuo pačiu užtikrinti visoms tautoms, neišskyrus nė rusų tautos, demokratiją bei gerbūvį.

Už kelių savaitių galėsime ir turėsime parodyti, kaip norime toliau kovoti už laisvę ir kuriems savo tautiečiams mes norime patikėti vadovavimą. Vasario 16-osios išvakarėse jau galvokime ir ruoškinės vasario 24-ajai.

x

"Amerikos balsas"

/vasario 16 - 18.30/

Toji maža drąsių vyrų gaujelė, kuri 1918 metų vasario 16 dieną, vokiečiams dar tebesiaučiant Lietuvoje, paskelbė atstatanti mūsų senos ir garbingos

11.

valstybės nepriklausomybę turėjo visus reikiamus lietuvių tautos įgaliojimus. Jie turėjo ne tiksliai juridinį, bet ir moralinį pagrindą, kurį jie patys susidarė kovose už mūsų valstybės atstatymą.

Nors ir pasiskelbusi nepriklausoma ir nutraukusi visus ryšius su Rusija, Lietuva toli gražu dar nebuvo savo krašto šeimininkė. Net trijų daug galingesnių priešų puolama, ji turėjo sukaupti visas savo jaunas jėgas ir atsispirti svetimoms kariuomenėms, kurios mūsų tėvynės dar labai silpną laisvę norėjo užgniaužti. Ir čia, mano supratimu, vasario 16-osios nepriklausomybės aktas gavo naują tautos patvirtinimą. Dešimtys tūkstančių savanorių, kurie spietėsi į naujai sudaromus pulkus, kurie drąsiai gynė mūsų žemę, kurie krito arba buvo sužeisti ir paliko invalidai, davė Vasario 16-osios aktui dar kitą - moralinį pagrindą, kurio joks okupantas sugriauti negali. Nes jei Lietuvos žemėje buvo naikinami mums brangūs paminklai, tai mūsų istorinė atmintis lieka neprieinama ir visad stipri.

Pagaliau, šiek tiek susiorganizavusi ir pralėjęs tvarkyti savąjį kraštą, mūsų visuomenė tuojuo pravedė demokratinius rinkimus ir sušaukė Steigiamąją seimą, kuris mūsų valstybei davė juridinį bei politinį pagrindą. Nėna absoliučiai jokių abejonų, kad šis tautos atstovų sambūris buvo demokratiškiausiu būdu išrinktas. Todėl jo nutarimas atskirą rezoliuciją patvirtinti Vasario 16-osios aktą ir visas iš jo išplaukiančias pasekmes dar labiau sutvirtino.

Iš kurios pusės žiūrėtum, nepriklausomybės aktas tapo neatšaukiamas istorinis lietuvių tautos nutarimas gyventi savoje nepriklausomoje valstybėje. Ir šiandien, po ilgų ir sunkių okupacijos metų, Vasario 16-osios aktas pilnai tebegalioja.

Jis nereikalingas jokio naujo patvirtinimo, jokių referendumo, jokių naujų pareiškimų. Jį reikia ne tikrai mums, lietuviams, labai nuoširdžiai respektuoti, bet ir svetimšaliams. Respektuoti su pagarbos jausmais, su kuriais minių minios eina žiūrėti ir skaityti JAV nepriklausomybės pareiškimą. Skirtumų tarp tų dviejų dokumentų nėra. Taip kaip niekas po Antrojo pasaulinio karo neprašė prancūzų, danų, ar belgų apsispręsti, ar tos tautos nori likti su vokiečiais okupantais, ar atstatyti nepriklausomybę, taip ir mes, lietuviai, nenorime dar kartą reikšti savo valią, kuri jau buvo ne kartą išreikšta.

1941 metų sukilimas, ilga partizaninė rezistencija, vėliau tylus pasipriešinimas kultūros ir kitose gyvenimo srityse - visa tai nuolat rodė, ko mūsų tauta trokšta. Niekas taip ryžtingai ir drąsiai nesipriešina, jei nėra įsitikinęs savo kovos teisingumu. Tiems, kurie iš mūsų nori referendumo, reikia patarti aplankyti Lietuvos bei Sibiro kaimus, kuriose ilsisi šimtai tūkstančių lietuvių. Jie tada supras, už ką tie kritę balsavo.

Artėja svarbi diena, kada Lietuvos gyventojai bus šaukiami balsuoti už jiems priimtinausius kandidatus į vadinamąją Aukščiausiąją Tarybą. Kol bent vienas svetimos valstybės kareivis be atatinamo lietuvių tautos leidimo palieka mūsų žemėje, bet kurie rinkimai netenka savo juridinės galios. Tačiau jie gali būti tam tikra mūsų krašto piliečių politinių nusistatymų kontrolė. Jie gali parodyti, kam yra rodomas pasitikėjimas ir kam jis nėra rodomas. Vasario 24 dienos rinkimuose reikia parodyti pasitikėjimą tiems, kurie visad nuoširdžiai, sąmoningai ir tvirčiai laikėsi Vasario 16-osios akto paskelbtais principais, dabar tęsia aiškia kovą už nepriklausomybę ir kurių kalba yra

13.

neadviprasniška. Štai mūsų pareiga, kurios reikalauja iš mūsų toji maža drąsių vyrų saujelė, kuri 1918 metų vasario 16-tą atstatė mūsų laisvą nepriklausomą Lietuvos valstybę.

x

Vatikano radijas "Pasaulio lietuvių bendruomenės
/vasario 15 - 20.00/ menės pareiškimas"

Pasaulio lietuvių bendruomenės valdyba sveikina visus brolius ir seseris lietuvius, gyvenančius tėvynėje ir visame pasaulyje, Vasario 16-osios - nepriklausomybės šventės proga. Minėdami Lietuvos valstybės atstatymo sukaktį, reiškiamo ypatingą džiaugsmą, kad po ilgos krašto okupacijos ir rriespudos, dabar jau antrą kartą, galime visi visur ją laisvai, iškilmingai švęsti. Šia proga mes didžiuliojo visų Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių tėvynės laisvinimo darbą pasišventimu, sukojimus, drąsa ir linkime visiems ištvermės bei Dievo ir gerų žmonių palaimos. Mes jungiamės su visa išeivija į Lietuvos laisvinimo darbą ir taip pat skatiname visus mūsų brolius ir seseris, išblaškytus po 19 pasaulio kraštų, ir toliau net su didesniu entuziazmu remti atgimstančios Lietuvos laisvinimosi procesą. Mes dėkojame visiems žmonėms ir visoms organizacijoms, kurie ir kurios jau netgi metai skiria savo talentus, laiką ir savo dosnumą Lietuvos laisvinimo darbui.

Lietuva dabar švenčia savo nepriklausomybę, bet ji tai daro vis dar okupacijos šešėlyje. Okupacijos, kurios debesys šiek tiek ^{suplūka} bet jie vis dėlto dar nėra išnykę. Šie metai atneša mums taip pat ir tragišką 50 metų okupacijos sukaktį, kurios retežiai, net ir nepriklausomybę švenčiant, dar skamba. Mes tikime, kad nepriklausomybės ir laisvės šviesa išsklaidys okupacijos

14.

šešėlius ir ištirpdins laisvę gaubiančias grandines, kad Lietuva greit išvys laisvę ir atgaus savo teisėtą nepriklausomą valstybingumą.

x

"Laisvosios Europos" "Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininko V. Bieliausko /vasario 16 - 19.00/ žodis"

Mieli broliai ir sesės! Man tenka labai mažai pareiga pasveikinti jus Vasario 16-tos dienos šventės proga. Šiais metais ši 72-oji Lietuvos nepriklausomybės atstatymo sukaktis vėl bus iškilmingai minima, kaip tai buvo daroma praėjusiais metais. Tai yra didelis laimėjimas. Bet kaip pernai, taip ir šimet Vasario 16-oji Lietuvoje tebepesilieka švente, apgaubta paradokso šešėlio. Negalima užmiršti, kad vėliau šiais metais bus taip pat 50 metų krašto okupacijos sukaktis. Tragiška sukaktis. Nors dabar visiems yra galima kalbėti apie Lietuvos nepriklausomybę ir jos paskelbiną iškilmingai minėti, vis dėlto Lietuva tebėra okupuota ir vis tebesivadina ne Lietuvos Respublika, bet Lietuvos Tarybų Sąjungos Respublika. Taigi šiais metais visi švęsime laisvės šventę krašte, kur dar nėra laisvės.

Tiesa, daugelis mūsų tautiečių Lietuvoje, taip pat išeivijoje, jau daug metų dirba Lietuvos laisvinimo darbą. Ir jų darbo vaisiai pradeda pasireikšti Lietuvos atgimimo subangavimu. Per paskutinius dvejus metus daug kas pasikeitė. Laisvės spinduliai sužibėjo, demokratiniai procesai prasiėjo ir dabar visi pradeda jaustis lyg ir šeimininkais savo krašte. Atrodo, kad žingsniai į laisvę didėja ir spartėja. Šiais metais, tuoj po vasario 16 dienos, vasario 24 dieną, jūs turėsite rinkimus kuriuose dalyvaus įvairios partijos, ne tik

15.

vienu komunistinė monopolistinė partija. Atrodo, kad rinkimuose jūs galėsite išrinkti žmones, kurie jums bus geriausiai priimtini. Bus išrinktas naujas parlamentas, kuris galės daryti naujus žygius Lietuvos valstybinei nepriklausomybei atstatyti. Jūs turėsit progos išrinkti geriausius vadus, kurių sprendimas turės lemiamąs reikšmės viso krašto ateičiai. Tam tikra prasme rinkimai priklauso Lietuvos nepriklausomybės atstatymo procesui. Mes linkime jums drąsos ir pasiryžimo, pasirenkant geriausius Lietuvos sūnus ir dukras, kurie balsuos ir leis Lietuvos ateitį. Mes raginame jus visus dalyvauti rinkimuose ir per juos išreikšti tautos valią ir savo kraštui, ir savo okupantui, ir visam pasauliui. Išėivią didžiūojasi jūsų politiniu subrendimu, jūsų entuziazmu, jūsų darbais ir aukojimais Lietuvos laisvei. Tebūnie ši Vasario 16-osios dienos šventė šimet paskutinį kartą švenčiama pjautuvo ir kūjo šešėlyje. O kitais metais tegul ji būna didingai apvaikščiojama laisvos Lietuvos žvilgančio Vyčio ženkle. Tegyvuoja laisva, nepriklausoma Lietuva!

x

"Laisvosios Europos"	"VLIK'o pirmininko K. Bobelio
radijas	žodis"
/vasario 16 - 19.00/	

Brangūs lietuviai! Lietuvų tauta, nors pavergta ir išblaškyta po visą pasaulį, niekada neprarado vilties, niekada neprarado troškimo ir niekas nepajėgė iš mūsų atinti pasiryžimą tapti laisvais ir atstatyti laisvą nepriklausomą Lietuvos valstybę. Po daugelio sunkių, vargingų, bet panašų į laisvės pergalę vedančių metų mes šiandieną jau matome Lietuvos laisvės žvaigždę aukštai danguje virš Lietuvos, spinduliuojančią geltona-žalia-rau-

dona šviesomis ir skelbiančią pasauliui, kad Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena jau čia pat, kad žmonės yra visi lygūs ir visi turi tą pačią teisę kurti laisvą gyvenimą. Totalitarinių diktatorių režimų sukaustytos tautos atgimsta naujam gyvenimui. Vengrija, Lenkija, Rytų Vokietija, Čekoslovakija, Rumunija, Bulgarija jau laisvos. Šiandieną yra Lietuvos eilė. Dirbkime visi kartu, visi vieningai, neišjungdami nė vieno lietuvių iš šio taip svarbaus tautinio darbo. Priinkime visus, kurie siekia nedviprasniškai Lietuvai laisvės. Bet išpąkime tuos, kurie, prisidengę Maskvos pažadais, bando stabdyti Lietuvos nepriklausomybės atstatymą ir apsunkina mūsų veiklą.

Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo komitetas jau 47 metai skelbia pasauliui apie lietuvių tautos kančią, apie jos teisę į nepriklausomybę ir nesugriaujamą pasiryžimą ją atgauti. Mes reguliariai kreipiamės į Vakarų valstybių vadovybes ir tarptautines konferencijas, pristatydami Lietuvos okupacijos klausimą. Mes džiaugiamės, kad Gotlando komunikatas, paskelbtas rugpjūčio 6 dieną 1989 metais Švedijoje, sujungė visus lietuvius okupuotojoje Lietuvoje ir laisvajame pasaulyje didžiajam Lietuvos nepriklausomybės atstatymo tikslui. Tikimės, kad atsiskyrusi nuo Maskvos Lietuvos Komunistų partija irgi stipriau prisidės prie bendro nepriklausomybės siekimo.

Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo komitetas sveikina visus pasaulio lietuvius pavergtoje Lietuvoje, taip pat Sąjūdžio, Laisvės lygos, Lietuvių demokratų partijos, Helsinkio grupės, Krikščionių demokratų sąjungos, jaunimo sąjungos "Jaunoji Lietuva", Trentinių sąjungos ir kitų organizacijų vadovus bei jų narius jų darbe ir pasiau-

17.

kojime. Giliai tikime, kad visi bendrai, sujungtomis širdimis ir rankomis atgausime Lietuvai Hitlerio-Stalino susitarime pavogtą laisvę. Tad visi bendrai į šį didelį, vieningą, niekieno nesustabdomą Lietuvos nepriklausomybės atstatymo darbą!

x

"Laisvosios Europos"radijas

/vasario 16 - 19.00/

"Kunigo S. Tamkevičiaussveikinimas"

Lietuvos nepriklausomybės šventės proga per mūsų bendradarbę Aušrą Mariją Jurašienę sveikinimą perdavė kunigas Sigitas Tamkevičius, buvęs politinis kalnys, dabartiniu metu Kauno kunigų seminarijos dvasios tėvas. Kunigas Tamkevičius sakė: "Ši proga labiausiai norėčiau palinkėti vienybės ir dar vieno nepaprastai svarbaus dalyko - kad tauta atgimtų doroviškai, dvasiškai. Jei šito atgimimo nebus, tai mane vien tiksliai nepriklausomybės idėja per mažai žavi. Jeigu žmonės bus tinginiai, jeigu gers ir bus nesąžiningi, mūsų ateitis bus sunki. Todėl, kartu su laisvės siekimu, be galo mums reikia, kad širdimi, dvasia būtume laisvi".

x

Vatikano radijas

/vasario 17 - 20.00/

Pranošimai

Lietuvos nepriklausomybės šventės proga Lietuvos diplomatinėje atstovybėje Vašingtone buvo surengtas priėmimas, į kurį atsilankė apie 400 žmonių. Priėmimo dalyvavo apie 15 Amerikos valstybės departamento pareigūnų, tarp jų valstybės sekretoriaus pavaduotojas, neseniai su valstybės sekretoriumi lankęsis Maskvoje ir ten susitikęs su pabaltiečių atstovais, amerikiečių delegacijos nusigin-klavimo derybose pirmininkas, protokolo šefas ir

18.

kiti. Buvo apaštalinis nuncijus su savo bendradarbiais, kiti diplomatai, apie 20 žurnalistų, ne tik amerikiečių, bet ir užsienio laikraščių korespondentų - suomių, vokiečių, japonų, austrų, anglų ir kitų. Priėmė dalyvavo ir visi Vašingtone gyvenantys lietuviai, taip pat iš kitų miestų atvykę lietuvių organizacijų atstovai.

x

"Amerikos balsas"

/vasario 16 - 18.30/

Pasaulio naujienų agentūros praneša, kad šiandien Lietuvoje oficialiai minimos Lietuvos nepriklausomybės atstatymo 72-osios metinės ir kad Respublikos vadovas Algirdas Brazauskas dar kartą pasisakė už Lietuvos laisvą apsisprendimą. Kaip pranešama, masiniai mitingai rengiami Vilniuje bei Kaune, kur atidengtas paminklas Lietuvos nepriklausomybės kovose žuvusiems pagerbti.

Vakar LTSR AT Prezidiumo pirmininkas Brazauskas nurodė, kad ši šventė yra laisvės Lietuvai siekio išraiška. Jis pabrėžė, kad Lietuva nori palaikyti draugiškus santykius su visais savo kaimynais ir sakė esąs tikras, kad anksčiau ar vėliau bus pradėtos derybos dėl laisvo apsisprendimo.

x

/vasario 17 - 18.30/

Švenčiant Lietuvos nepriklausomybės 72-ąsias metines, 5.000 jaunų vyrų, demonstruodami tautinį solidarumą, gražino savo karinius bilietus. Lietuvos jaunimas vykdė akciją atsiliepdami į lapelius, kuriais žmonės buvo raginami įrodyti, kad jie pasiryžę dirbti Lietuvos nepriklausomybės labui. Demonstrantai taip pat pasiuntė raštą Sovietų gynybos ministrui pareikšdami, kad 1949-ųjų metų Ženevos konvencija jiems duoda teisę atsistatyti tarnauti okupuojamoje kariuomenėje.

19.

/vasario 16 - 18.30/

Latvijos TSR AT vakar priėmė rezoliuciją, raginančią intis visų priemonių atstatyti valstybinę nepriklausomybę. Deputatai 177 balsais prieš 48-nis pasmerkė 1940-ųjų metų Liaudies seimo rezoliuciją, privedusią prie Latvijos inkorporavimo į Sovietų Sąjungą. Rezoliucijoje taipgi raginama visomis pastangomis atstatyti laisvą ir nepriklausomą Latvijos valstybę.

x

"Laisvosios Europos"

radijas

/vasario 17 - 19.00/

TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatė Marju Lauristin, viena iš Estijos liaudies fronto vadovų, esą pasakiusi, kad Liaudies frontas siekia, jog Estija būtų nepriklausoma, neutrali ir demilitarizuota respublika. Anot Prancūzijos žinių agentūros pranešimo iš Maskvos, Lauristin tvirtinusi, jog Liaudies frontas nereikalauja, kad Estija išstotų iš Tarybų Sąjungos, nes jis laiko, kad Estija niekada nė nebuvo šios Sąjungos dalimi. Pasak Lauristin, Estija norėtų savo santykius su Maskva gražinti į padėtį, nustatytą 1920-ųjų metų Tartu sutartimi. Ją Maskva atsisakė visų savo pretenzijų į Estijos teritoriją.

Lauristin Prancūzijos žinių agentūrai taip pat pasakiusi, jog sąjunginis įstatymo projektas, apibrėžiantis tarybinės respublikos išstojimo procedūrą, esąs pasibaisėtinas, nes jis kelias šiurkščias finansines sąlygas ir numatąs 5 metų laukimo periodą, kuriam praėjus vis tiek nėra garantijos, kad respublikos atsiskyrimas nuo Sąjungos bus patvirtintas.

x

20.

/vasario 16 - 19.00/

Moldavijos vidaus reikalų ministerija paneigė Kišiniove pasklidusius gandus, esą iš Rumunijos į Moldaviją gabenami ginklai. Maskvos radijo žinių agentūra "Interfaks" cituoja moldavų žurnalisto žodžius, esą sklinda gandai, kad ginklai iš Rumunijos turėtų būti vartojami prieš Moldavijoje gyvenančius rusus. Pažymima, kad Moldavijos masinės informacijos priemonės atsisako paneigti tuos gandus ir kad respublikos gyventojai labai susirūpinę vis gilėjančiu konfliktu tarp paskirų tautybių Moldavijoje.

x

"Amerikos balsas"

/vasario 19 - 6.15/

Tūkstančiai demonstrantų surengė taikingą demonstraciją Tadžikistano sostinėje Dušanbėje, kur mažiausiai 22 žmonės žuvo per vieną tautinių neramumų savaitę. Pranešimuose iš Dušanbės sakoma, kad demonstrantai skandavo respublikos Kompartijos vadovybei priešiiskus šūkius. Tačiau, kaip praneša Vakarų žinių agentūros, kariuomenė nesikišo. Papildomi kariuomenės daliniai buvo atskirti ginti į Dušanbę praeitą savaitę, pačiame tautinio smurto įkarštyje respublikoje, turinčioje sieną su Afganistanu. Maskvos radijas cituoja laikraščio "Trud" pranešimą apie Sovietų karinių pajėgų pasiruošimą, ryšium su gandaiis apie galimą afganų rezistencijos būrių dislokavimą per sieną į Tadžikistaną.

x

/vasario 17 - 18.30/

Armėnų veikėjas Paruiras Airikianas pranešė, kad Sovietų Sąjungoje neseniai įsteigtų nepriklaus-

21.

sąsąybės judėjimų atstovai numato šių metų birželio mėnesį susitikti Prahoje. Pasak Airikiano, Prana esanti tinkama susitikimui vieta, nes Čekoslovakija taikingomis priemonėmis pereina į demokratine santvarką. Armėnų veikėjas teigiamai įvertino Čekoslovakijos prezidentą Havelą.

x

"Laisvosios Europos"

radijas

/vasario 16 - 19.00/

Tarybinis pareigūnas šiandien pareiškė, kad per Antrąjį pasaulinį karą buvo 26 milijonai tarybinių piliečių, o ne 20 milijonų, kaip buvo aiškinama anksčiau. Falinas NATO kraštų parlamentarų pasitarime Briuselyje sakė, kad tikrasis žuvusiųjų skaičius buvo laikomas paslapyje, nes valdžia bijojusi žmonių reakcijos. TSKP CK tarptautinio skyriaus vedėjas Falinas sakė, kad tarybinių aukų skaičius yra pasibaisėtinas ir praeis šimtmečiais, kol Tarybų Sąjungos gyventojai galės užmiršti Antrojo pasaulinio karo žiaurumus. Falinas taip kalbėjo per svarstymus apie Vokietijų suvienijimą ir Europos ateitį. Falinas vadovauja šiuo metu Vakarų Europoje viešinėiai TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatų delegacijai.

x

"Amerikos balsas"

/vasario 19 - 6.15/

Amerikos valstybės sekretorius Beikeris pareiškė manęs, jog Vokietijų susijungimas gali tapti realybe iki šių metų pabaigos. Valstybės sekretorius tai pareiškė sekmedienį interviu per Amerikos televiziją. Jis patvirtino JAV ir NATO nusistatymą, kad naujoji Vokietija turėtų turėti tvirtus saitus su Vakarų Europa. Beikeris taip

22.

pat pareiškė, jog Maskva galbūt ilgainiui pakeis savo nusistatymą dėl suvienytos Vokietijos narys-
tės NATO santarvėje. NATO narys-
tės klausimą jie pavadino tiksliai vienu iš daugelio sudėtingų klausimų, kuriuos reikės išspręsti derybų keliu.

x

/vasario 16 - 20.30/

Pranešama, kad 103 Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos deputatai sudarė naują grupę, pavadintą "Sąjunga kovai su separatizmu". Georgijus Komarovas, rusų deputatas iš Kirgizijos, pareiškė, kad grupės tikslas - priešintis federacinės struktūros griovimui. Korespondentai iš Maskvos nurodo, kad grupė jau iššaukė ir opoziciją, į kurią įeina liberalūs deputatai, įskaitant Estijos deputatę Lauristin. Ji pareiškė, kad "Sąjungą" sudarė politiniai konservatoriai ir pabrėžė, kad į ją įeina grupė rusiškai kalbančių aktyvistų iš Baltijos respublikų.

x

/vasario 19 - 6.15/

Mongolijoje demokratiją remianti grupė paskelbė steigianti pirmąją šalies opozicinę partiją, siekiančią užbeigti 69 metus šalyje gyvavusią komunistinę sistemą. Beprecedentinis mongolų demokratinės partijos steigiamasis suvažiavimas Ulan Batorė ragino panaikinti komunistų partijos vadovaujamą valdymą. Nuo gruodžio mėnesio opozicinė grupė surengė mažiausiai 5 demonstracijas Mongolijos sostinėje.

x

/vasario 18 - 6.15/

Kubos komunistų partijos vadovybė paskelbė planus reformuoti šalies vienpartinę politinę sistemą. Oficialusis dienraštis "Granma" skelbia, kad

23.

sprendimas buvo priimtas Centro komiteto neeilinėje preliminarinėje sesijoje. Dienraščio dienraštinio pareiškime sakoma, kad bus imtasi praktiškai įvykdyti žingsnių reformuojant vienintelę leninistinę partiją, kuri pagrįsta demokratinio centralizmo principais. Kubos naujienų agentūra pranešė, kad Kuba nežadanti sekti kitų komunistinių vyriausybių pavyzdžiu.

x

Albanija, dešimtmečiais izoliuotas stalinistinės valdžios bastionas, kaip atrodo, svarsto galimybę praplėsti ryšius su tarptautine bendruomene. Interviu Roiterio žinių agentūrai Albanijos užsienio reikalų ministro pavaduotojas pareiškė, jog Albanija galbūt atnaujinsianti santykius su JAV ir Sovietų Sąjunga. Pareigūnas nurodė, jog Albanija taip pat svarsto galimybę bendradarbiauti su Europos bendruomene. Jis tačiau pabrėžė, jog Albanija liksianti komunistine ir neįsileis į reformų bangą, palietusią Rytų Europos šalis.

x

Vatikano radijas

/vasario 18 - 20.00/

Vatikano radijo dienraštis pranešė apie Lietuvos AT priimtą sprendimą panaikinti įstatyminius dekretus, kuriais buvo nusavintos bažnyčios, religinių organizacijų ir privačių bendrovių turėtos nejudamosios turtas. Vatikano radijo dienraštis pažymi, kad Lietuvos AT įsakė atitinkamoms valdžios įstaigoms, valstybinėms įmonėms, komunistinėms organizacijoms sugrąžinti valstybės konfiskuotą turtą jo teisiškiems savivinkams. Tarp kito nejudamo turto, kurį valdžia Lietuvoje įsakė sugrąžinti teisėtiems savivinkams, yra Prisiikėlimo bažnyčia Kaune. Ji turės būti atiduota katalikams iki 1993-ųjų metų.

x

"Amerikos balsas"
/vasario 18 - 18.30/

"Lietuviškoji apžvalga"

Šią savaitę į Lietuvą stebėti Aukščiausiosios Tarybos rinkimų išvyksta Amerikos atstovų rūmų keturių narių delegacija, kuriai vadovauja lietuvių kilmės demokratų kongresmenas iš Iljinojaus valstijos Ričardas Diorbinas. Ričardo Diorbino motina yra gimusi Jurbarko. Dar jauna emigravo iš Lietuvos į Ameriką. Pasak kongresmeno Diorbino, Amerikos atstovų rūmų nariai į Lietuvą vyksta ne tik stebėti rinkimų, bet ir išreikšti JAV paramą demokratijai Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse.

Į amerikiečių delegaciją taip pat įeina demokratų kongresmenas iš Teksaso valstijos, irgi lietuvių kilmės, Viljamas Sarpalius ir du respublikonai - Kristoforas Kaksas, iš Kalifornijos, bei Džonas Mileris, iš Vašingtono valstijos. Kongresmenas Mileris jau kurį laiką rodo išskirtinį dėmesį Lietuvos ir apskritai Pabaltijo reikalams. Kongresmenas Kristoforas Kaksas ketina Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžiui nuvežti Amerikos konstitucijos vertimą į lietuvių kalbą. Jo žodžiais tariant, tiek egzempliorių, kiek tilps lėktuve. Vertimą parengė privatus amerikiečių studijų centras. Kongresmenas Kaksas pareiškė, kad šis uždavinys itin svarbus, atsižvelgiant į Lietuvos strateginę svarbą. Pasak jo, Lietuva panaši į Lenkiją, kuri savo pavyzdžiu atvėrė duris Rytų Europai. Jei ir Lietuvai pasisiektų atsiskirti, ją pasektų ir kitos respublikos.

Kongresmenų delegacija išvyksta šį antradienį, vasario 20, ir ketina pasilikti iki vasario 27. Taip žinia, Lietuvos TSR AT rinkimus ketina stebėti parlamentarai iš Kanados bei Austrijos ir įvairių privačių organizacijų atstovai.

Praeitą savaitgalį Los Andžele įvyko JAV besilankančio Vilniaus akademinio dramos teatro spektakliui, suvaidinant išėivijos dramaturgo Antano Škėmos pjesę "Pabudimas". Dramaturgas žuvo 1961 metais automobilio avarijoje. Vilniaus akademinis dramos teatras tą patį vakarą ši ketvirtadienį parodys Sent Piterbergo lietuviams Floridos valstijoje, o 24-tą ir 25-tą dienomis - Čikagos lietuviams.

Pasitinkant "Pabudimo" spektaklius, poetas Kazys Bradūnas "Draugo" kultūriniam priede rašo: "Dar taip neseniai Lietuvos teatrų scenose parodyti Antano Škėmos veikalus nebuvo galima nei sapnuoti. O štai dabar Vilniaus akademinis teatras, vienas pirmaujančių Lietuvoje, ne tik saviems žiūrovams yra tą išėivijos rašytoją pateikęs, bet Škėmos spektaklius atveža ir į jo tragiškos žūties kraštą Ameriką, į mūsų čionykštes auditorijas.

x

Praeitą antradienį, atostogaudamas Hondūre, mirė Čikagos lietuvis Vytenis Dirkis, sulaukęs 50 metų amžiaus. Velionį, benardantį jūroje, ištiko širdies priepuolis.

Vytenis Dirkis nuo jaunystės pamilo jūrą. Turėjo dvi nuosavas jachtas. Praeitų metų vasarą su Lietuvos buriuotojais jachta "Lietuva" iš Baltimorės plaukė į Klaipėdą, drauge su dviem kitais Amerikos lietuvisiais. Vytenis Dirkis laidojamas ši pirmadienį Čikagos lietuvių šv. Kazimiero kapinėse.

x

/vasario 18 - 20.30/

Iš Lietuvos pranešama, kad čia pastaruoju metu pasirodė Čikagos lietuvių žurnalisto Broniaus Kviklio 1964-1968 metų laikotarpiu išleisto daugiatomio veikalo "Mūsų Lietuva" pirmasis tomas. An-

26.

rikoje veiklą išleido Lietuvių enciklopedijos leidykla. Autoriui sutikus, Lietuvoje šį veiklą leidžia gamybos paslaugų ir prekybos susivienijimas "Vilnius", perfotografavimo darbą atliekant "Spindulio" spaustuvej.

"Mūsų Lietuvos" leidėjų atstovas laiške veikalo autoriui Broniui Kvikliui rašo: "Susidomėjimas šia knyga yra didžiulis. Pagrindiniai ją platiname per "Knygos bičiulių" draugijas, kurios yra kiekvienoje Lietuvos gamykloje, mokykloje, įstaigoje, institute. Knygynai, kurių Lietuvoje yra apie 1000, gaus tik po vieną-dvi knygas. Stengsimės kuo teisingiau knygas paskirstyti, todėl nenorime labai skubėti su realizacija, kad nenukriaustume, kuriems ji mirtinai reikalinga".

"Mūsų Lietuvos" pirmas tomas Lietuvoje išleistas 30.000 egzempliorių tiražu. Iki birželio 1 numatoma išleisti antrą tomą.

x

Atp. 21 egz.

Jūsiūsta esmeniškai

D - G